

คำนำ

นายสรทัต กาญจนพบ ได้มาแจ้งความประสงค์
แก่เจ้าหน้าที่แผนกคณศจากกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร ว่า ประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง วิจารณ์
ตำนานเสภา พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุ-
วัดติวงศ์ และเรื่องระเบียบการเล่นตำนานเสภา พระนิพนธ์
สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพ รวม ๒ เรื่อง เพื่อแจก
เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ รองอำมาตย์ตรี
จสมน กาญจนพบ ผู้เป็นบิดา กำหนดงานวันที่ ๑๕ ธันวาคม
พ.ศ. ๒๕๐๑ ณ เมรุวัดประยุรวงศาวาส กรมศิลปากร
ยินดีอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ดังประสงค์

วิจารณ์ตำนานเสภา เป็นลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระ
เจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงวิจารณ์ตนร่าง
เรื่อง ตำนานเสภา ของสมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพ
ตำนานเสภา ได้พิมพ์ไว้ในหนังสือเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน
ฉบับหอสมุดแห่งชาติจัดพิมพ์ ส่วนเรื่องระเบียบการเล่น
ตำนานเสภา เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาตากษัตริย์

ราชานภาพ ทรงนพนรชนเพื่อให้ทราบเคาคความจำ การ
เดินเล่นภานน โน้ดมัยแรกเริ่ม คอด้มัยกรงค์ร้อยชยานน
ได้เดินกันมาอย่างไร

กรมศิลป์ากรขออน โมทนาทุกศตบญุราศ์ทกษณานุปทาน
ซึ่งเจ้าภาพได้บำเพญอุทิศแด่ ร่องอำมาตย์ตรี จดมน
กาญจนพบ และได้พิมพ์หนังสือแจกเบญจกษณานุปทาน ขอ
ทุกศตบจงจงเป็นบัจจยได้เริ่มต้นให้ ร่องอำมาตย์ตรี
จดมน กานจนพบ ประดับอิฐคุณมณูญผลโน้ดมัยปราชญภ
ทุกประการ เทอญ.

กรมศิลป์ากร

๕ ธันวาคม ๒๕๐๑

๐ ๑๒๑ ๑
พระรองอำมาตย์ตรีวธมน จูฑะวาทุณโน กาญจนพบ

รองอำมาตย์ตรี วรฉน กาญจนพย
ถ่ายภาพเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗

ประวัติสังเขป

หลวงพ่อดำ (รองอำมาตย์ตรีจวนพ) เกิดเมื่อจวนพ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีมะแม พ.ศ. ๒๔๒๖ บิดาชอเผือก มารดาชอแถม มีพี่น้องรวมบิดามารดา รวม ๓ คน คือ นางหลิน ไต่พล หลวงพ่อ และนายจวน กายจวนพ (ถึงแก่กรรม) พบเพิ่มเติมอยู่ที่ตำบลบางตะนาวศรี (บ้านหม้อ) ซึ่งเคยจวนเป็นตำบลจวนใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

จวน บิดาได้พาไปถวายตัวเป็นมหาดเล็กในพระบรมวงศ์เธอ กรมขุนศรีราชรังสากาศ ประธานศาลฎีกา ต่อมาหม่อมเจ้าอุปพัทธพงศ์ ศรีราช ไอรตองค์ใหญ่ของเสด็จในกรมได้ขอตัวหลวงพ่อกำราชการในกรมปลัดบาญชีทหารเรือ กระทรวงทหารเรือสมณน จนกระทั่งได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์ตรี ตำแหน่งผู้ช่วยนายเวร เก็บ ออกจากราชการครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ พร้อมกับหม่อมเจ้าอุปพัทธพงศ์ ศรีราช ต่อมา ขุนเค็ชรวิทย์หัวหน้าแผนกแบบเรียน กรมศึกษาธิการ ได้มาขอร้องให้ไปช่วยควบคุมและปรับปรุงกิจการในตำแหน่งผู้จัดการ

โรงพิมพ์วัดสังเวช (ปัจจุบันเป็นโรงพิมพ์คุรุสภา) หาดวงพ้อ
ได้ดำเนินการปรับปรุงกิจการต่าง ๆ ภายในโรงพิมพ์จน
กระทั่งกิจการและฐานะของโรงพิมพ์ได้ดีขึ้นเป็นปกติ
แล้วท่านก็ขอลาออก

ระหว่างนั้น หม่อมเจ้าอุปพัทธพงศ์ ศิริธวัช ได้เป็นสมุห
เทศาภิบาล ลำเนาไรราชการมณฑลอยุธยา ได้ให้คนมาตาม
ไปรับราชการกับท่านอีก ในตำแหน่งนายตรวจสำรับประจำ
มณฑล ซึ่งเป็นที่ตำแหน่งราชการครั้งสุดท้าย ครั้นเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๗๔ ด้วยความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และ
เบอหน่ายต่อเพศฆราวาส ท่านจึงได้เขียนใบลาออกทั้งใ
ฉน์ ทพภและเตนทางกลบกรงเทพฯ เพื่ออุปสมบทเป็นพระ
ภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่วัดกุหาฬวรรค เมื่อวันที่ ๒๗
กรกฎาคม ๒๔๗๔ โดยพระครูเมตตาวินัย (ส้มย่น)
เป็นพระอุปัชฌาย์จารย์

ครั้งแรกเจ้าพรรษาอยู่ที่วัดโบสถ์ ตำบลบางแวก
พรรษา และในพรรษาที่ ๒ พระครูเมตตาวินัย (ปัจจุบัน
พระเมตตาวินัย) เจ้าคณะหมวด ได้ขอรับให้ช่วยบูรณะ
วัดของศาลางาม ซึ่งมีสภาพเป็นวัดร้าง ในตำแหน่ง

เจ้าอาวาส ท่านจึงย้ายมาจำพรรษาอยู่ที่วัดทองศาลางาม
 ตลขตมาจนถึงแก่กรรมภาพด้วยโรคหัวใจ เมื่อวันชน ๑๕ คา
 เดือน ๖ ปีระกา ตรงกับวันจันทร์ที่ ๓๓ พฤษภาคม ๒๕๐๐
 อันเป็นวันวิสาขบูชา เวลา ๐๐.๒๐ น. สิริรวมอายุได้ ๗๕ ปี
 อุปถัมภ์เป็นพระภิกษุได้ ๒๗ พรรษา

ได้ทำการสมรสกับเขยน อินทวิชะ บุตรจางวางชั้น
 อินทวิชะ จางวางมหาดเล็กในกรมขุนศรีวิชัยสังกาศ เมื่อ
 วันที่ ๓๓ สิงหาคม ๒๔๕๘ มีบุตรธิดารวม ๓๓ คน เป็นหญิง
 ๕ คน ชาย ๒ คน คือ

๑. หญิง ชื่อ สุวรรณ กาญจนพบุ (ถึงแก่กรรม
แล้ว)
๒. หญิง ชื่อ สวัสดิ์ กาญจนพบุ
๓. ชาย ชื่อ ทวี กาญจนพบุ
๔. หญิง ชื่อ อุดม กาญจนพบุ (ถึงแก่กรรมแล้ว)
๕. ชาย ชื่อ สวัสดิ์ กาญจนพบุ (ถึงแก่กรรมแล้ว)
๖. หญิง ชื่อ อรสม เศรษฐบุต

๗. หญิง ชอ พงศ์ประภา กาญจนพบ
๘. ชาย ชอ เรืออากาศเอก โอภาต กาญจนพบ
๙. ชาย ชอ จิตต กาญจนพบ
๑๐. ชาย ชอ เตชา กาญจนพบ (ถึงแก่กรรมแล้ว)
๑๑. ชาย ชอ สุรทนต์ กาญจนพบ

และได้เกิดบุตรชดากับภรรยาชื่อนอก เป็นหญิง ๕ คน
ชาย ๓ คน คือ

๑. หญิง ชอ จำเวญ แจ่มยงค์
๒. ชาย ชอ สุรต์ กาญจนพบ
๓. หญิง ชอ จำเขยร กาญจนพบ (ถึงแก่กรรมแล้ว)
๔. หญิง ชอ ระเบียบ ทากู
๕. หญิง ชอ ร.ค. ปราณต์ กาญจนพบ
๖. หญิง ชอ ล้าคร สัมบูรณ์

รวมบุตรชดาทงต้น ๑๗ คน ถึงแก่กรรมแล้ว ๕ คน

เหลือ ๑๒ คน เป็นชาย ๕ คน หญิง ๗ คน

ในระหว่างที่เจ้าพระยาทวดทองคำดางาม ท่านได้ทำ
การบูรณะปฏิสังขรณ์วัด จากสภาพที่ต้อกหักพัง และเติม
ไปด้วยรกรกฐ ให้กลายเป็นวัดขึ้นมาอีกครั้งด้วยการ
กั้นถางป่า ข่อมและสร้างถนน สะพาน กุฏิ หอฉัน ฯลฯ
ตลอดจนรวมมอภบทางอาเภอภาษีเจริญ และเทศบาตนคร
ธนบุรี สร้างโรงเรียนชนเมือ พ.ศ. ๒๔๗๗ ซึ่งเจริญรุ่งเรือง
เป็นสถานศึกษา ประจำอำเภอในปัจจุบัน

ท่านสำเร็จวิบัติส่นาธุระ โดยเรียนค้อจากบิดา และวิสัย
อนน ได้ประจำอยู่กับท่านตลอดมา แม้อาเจ้านายจะชูปเตยง
ให้รับราชการตำแหน่งต ๆ ในสมัยนั้น ท่านกหาค้อองการไม่
พอได้ โอกาสท่านจึง ออกบวชที่นั่น แม่เจ้านายจะมา
อ้อนวอนเท่าใดท่านก็ไม่ปรารถนา ท่านได้ปฏิบัตกิจทาง
ศาสนาได้ ซาคคกบพร้องตลอดอายุชัยของ ท่าน ส่นน
ในค่านการปฏิบัตทางวิบัติส่นานนทุก ๆ ปีที่ออกพรรษา
ท่านจะออกขุดงค้ไปนมัสการบุชณยสถาน ณ ที่ต่าง ๆ มีได้
ซาค นอกจากนั้น ท่านยังได้ช่วยเหล้อชาวบ้านในระแวกนั้น

และต่าง ๆ ที่ช่วยการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ตามแบบ
เวชแพทยแผนโบราณ รวมทั้งทางจิตยาคุณ จนเป็นที่เคารพ
นับถือของบุคคลทั่วไป ท่านได้ปฏิบัติคุณประโยชน์อันเป็น
สาธารณกุศลต่าง ๆ เสมอต้นเสมอปลายมามิได้ขาด คึงนั้น
เมื่อตั้งบุญตั้งกุศลขอ จึงเป็นที่อาลัยแก่บุตรหลานคนตจจจน
ด้านศิษย์ของท่านเป็นอย่างยิ่ง

บุตรและธิดา

สิ่งที่ไม่ตาย

เนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ ฐิตวฑฺฒโน
รของอำมาตย์ตรี วัฒน กานฺยจนพบ กำหนดวันที่ ๑๕ ธันวาคม
๒๕๐๑ ณ เมรุวัดประยุรวงศาวาส คณะเจ้าภาพได้บำเพ็ญ
บุพเพตบัต เพื่อยุติทุกข์สงเคราะห์พระภิกษุ ฐิตวฑฺฒโน ด้วย
ดวงใจแนบเนื่อง ในกตัญญูกตเวทิตาธรรม การกุศลครั้งนี้
แสดงให้เห็นว่า ความดีของผู้มรณภาพยังอยู่กับเจ้าภาพ
ครบถ้วน จึงเตือนใจให้ท่านผู้มรณภาพ

การที่คณะเจ้าภาพได้ปรารถนาอุปการคุณของพระภิกษุ
ฐิตวฑฺฒโน แล้วร่วมมือกันบำเพ็ญกุศลเป็นสาธารณกิจ
ไม่เกินความจริง เพราะผู้มรณภาพย่อมมีความดีควรจะ
อ้างถึงเป็นพยานได้

ก่อนแต่พระภิกษุ ฐิตวฑฺฒโน จะอุปสมบท ปรากฏว่า
เป็นข้าราชการมาก่อน งานของท่านเป็นที่พอใจของเจ้านาย
เพราะความรอบรู้กิจการและประกอบด้วยสุจริตธรรมเป็น
อย่างดี สมัยก่อนคนบ่ประพฤติดีสุจริตธรรมมาก เพราะ

พิจารณาความตกลอนด้วยกยของ ผู้มีความดีประกอบด้วย
 ธรรมแล้ว จะเห็นพวกพ้องหรือพวกใครก็ได้ ย่อม
 ได้รับการยกย่องเทากัน เพราะถือความดีเป็นสำคัญในอัน
 ยกย่องส่งเสริม ผู้ใหญ่ก็มีดีเอาความดีและอำนาจของตน
 ปกครองช่วยเหลื่อทรชนให้เดือด แต่ยอมยกย่องคนดีชม
 คนชั่ว พระภิกษุ สุนทรวิมล โภ เป็นข้าราชการที่เจ้านาย
 ไปรดปรานมาก แต่ครั้นจะได้ติดต่อไปกลับหลบหนีด้วยการ
 ตาอุปถัมภ์ คงหน้าหากความดีและความสงบในสังคมเพศ

เพราะเมื่อเป็นคดีหึงหึงใจในศีลธรรมมากอยู่แล้ว
 ครั้นเข้ามาบังชกไม่เป็นที่ปัญหา ในการที่จะประพฤติธรรม
 ปฏิบัติให้บริสุทธิ์ กตบศกษาพระธรรมวินัยให้ประณีต
 ชนอก การอุปถัมภ์หมได้มุ่งบอชเพื่อเตียงชพ แต่บอช
 เพื่อปฏิบัติ ฉะนั้นจงปรากฏว่า ไม่เป็นผู้เพื่อนพ้องธรรมิก
 จะพึงรังเกียจในต่านธรรมวินัย เพราะท่านตั้งใจคอกกรรม
 ฐาน ได้พยายามจนเกิดผล คดีหึงและบรรพชิตทุกคน
 เมื่อได้สนใจปฏิบัติธรรมแล้ว ย่อมเป็นผู้ตาเนนเพื่อคความ

ส่งทุกคน เห็นใจแต่ผู้ปฏิบัติเพื่ออามิส มุ่งจิตเพื่อธำ
ศักดิ์การะ แต่พระภิกษุ วิฑูรดาภิรม โผ ฤภาวระอย่างนพ ตงนพ
ในปฏิปทาเพื่อเป็นทางส่งบกาย วาจา และใจ ดำรงเพศ
อยู่ในสมณวิสัยด้วยการปฏิบัติธรรม จึงปรากฏว่าเป็น
ทศคารพนบถของภิกษุสามเณรและประชาชนเป็นอันมาก
เมื่อท่านจากไปก็อาลัยถึง อนุความจริงท่านจากไปแต่
ร่างกาย ส่วนความคิดของท่านที่เดิมแก่ญาติมิตร บุตรธิดา
ยังแนบสนิทอยู่เสมอ งานฌาปนกิจศพเกิดขึ้นเพราะบุญคุณ
ของผู้มรณภาพยังปรากฏ อยู่แก่ญาติพี่น้องกันเมื่อยังไม่ตาย
จึงยกคุณชื่อนั้นมาเป็นประมุขของท่าน ความคิดที่ว่า
“สิ่งที่ไม่ตาย” เพราะยังปรากฏแก่ใจของผู้ระลึกถึงอยู่
เนื่องนิตย์

ญาติมิตร “ศิษยานุศิษย์” ระลึกถึงความจริงของ
อริยาศยที่ตนอยู่ไม่ได้ จึงร่วมใจกันชวนชวายบำเพญ
ทักษณานุปทาน เพื่อเชิดชูพระคุณของพระภิกษุ วิฑูรดาภิรม โผ
อันเคยมีแก่ตนให้ปรากฏว่า เป็นพระภิกษุผู้ทรงพระธรรม

จุฬยนาเคารพนบถอโนพระพทขศาตนารบหนงทคอรแกคความ
 เคารพนบถออย่างต่ง แลธทานผนกกคอรเพนคจอย่างอนค
 โนคานปฏูปคตามคตธรรมโนพระพทขศาตนาคด้วย
 ขอให้อานิสงตผลครงน จงเพมพูนอิฐผตให้แก
 พระภิกษุฐิตจทุกมโน ส้มคอรแกคคิโนส้มปรายภพ
 ส้มเจคนาหวง เทอญ.

พระธรรมวโรดม

วัดพระเชตุพน พระนคร

๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๑

ความดีเด่นอันเทอดเกียรติ

มีภาษิตอันจับใจที่ควรนำมาฝาก ปราบกฏในอุปสา-
พหิกษาคถกทุกนินาตว่า สัจจะ ความจริง อัมมะ ความชอบ
อหังสา ความไม่เบียดเบียน สันญญมะ ความระวัง ทมะ
ความฝึกฝน รอม & ข้อ มีอยู่ในบุคคลใด อารยชนทั้งหลาย
ย่อมต้องเสียดคบหาบุคคลนั้น และสัจจะจะเป็นตนของเขา
เป็นขอพามาตรกรมในโต

พระรองอำมาตย์ตรี วัฒน วิถีธรรมโน กาญจนพบุ
มีปกคอยู่ ณ วัดทองศาลางาม เป็นนามพระท้าวบ้านใน
ตำบลบางจากเรียกกัน ด้วยถ้อยคำยกย่องสรรเสริญว่า
หลวงพ่อพน ขาพเจ้ารุ่งกมานานนี้ แต่สมัยก่อนสงคราม
โลกครั้งที่ ๒ เพราะญาติและบุตรชายของท่านบางคนได้
มาบรรพชาอุปสมบทและศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนัก
พระเดชพระคุณ เจ้าคุณพระอุดรคณาวารักษ์ แห่งวัดพระ-
เชตุพน พระนคร ขาพเจ้าเคยไปมาหาสู่หลวงพ่อจนคุ้นเคย
พอจะอ่านอธิบายคัมภีร์ความเป็นไปของท่านได้ ท่านเป็นพ่อบ้าน

ที่ตระเคห์สถานบ้านเรือนออกบวชในพระพุทธศาสนา ด้วย
ศรัทธาปสาทะแท้จริง ไม่มีสิ่งไรในฆราวาสจักขาดตก
บกพร่อง มทอัยอาศัย นภรรยา มบุตรหญิงบุตรชาย
มเจา นายเบณฑพวงพร้อม แตะเมอถงคราวกยอมน้อยตั้ง
เมอบวชเป็นพระแล้ว ได้ศึกษาพระธรรมวินัยพอรักษา
ตัวรอดคามวิสัยของผู้สูงอายุ เมื่อวันเดือนปีล่วงไป ๆ จะ
ล่วงไปช้านานสักเท่าไร ห่อนได้กำหนดประมาณ สัมภาร
วัดทองคำดางามถึงมรณภาพ หนาที่อนนวางตง พระ
ผู้ใหญ่ที่ตรงอายุพรรษามากไม่ม ในวัดนั้น จะมกแต่
หลวงพ่อรูปเดียวเท่านั้น ชาวบ้านแต่ระชาวดมฺุใหญ่ผู้น้อย
เห็นพร้อมกัน ลงมตยกหลวงพ่อบนเจ้าอาวาสปกครอง
วัดทองคำดบมา ท่านดำเนนการปกครองดี ปฏิบัติตามคำสั่ง
ของท่านเจ้าคณะได้เรียบร้อย ประพฤติคด้อยตามอชยาศัย
เต็ม ตั้งเสรมวิถยฐานพระภิกษุสามเณรตลอดถึงกุลบุตร
ให้สูงดี มวชาคามรพอเพียงแก่ฐานะ เหมาร่อมแกวระยะ
บากบั่น ท่านมปฏิบัติตามมโนคำสอนพรหมจรรย์ ประพฤติ
กายวาจาใจเรียบร้อยตั้งบรรจงตามแบบฉบับของอุปถัมภ์

บุคคล ที่เต็มเต็งพระพักต์พดพิทุชเจ้าทรงยกย่องครีดี
สรรเสริญ โดยเหตุที่ท่านเจริญตามรอยของนักปราชญ์
จึงปรากฏเป็นผู้สามารถในเชิงปกครอง เพราะประพฤติ
ข้อสัตย์ตรงตามความจริงใจ กตเวทิตะ เจริญอดอยากหรือ
ทำกิจการไร ๆ ย่อมเป็นไปตามความจริงใจ ไม่ประพฤติ
ให้เสียความจริง และไม่ละทิ้งสิ่งชอบประกอบความดี กษ
ทรงไมตรีจิตสนิทสนมต่อบุคคลทั้งหลาย ทั้งฝ่ายชาวบ้าน
และชาววัด ปฏิบัติคนโดยไม่เบียดเบียน มัจจุสมชนเป็นสุข
ไม่คิดจะให้ทุกข์ โทษความเสียหายแก่ใคร แม้ใครเห็น
ใครได้รับทุกข์ภัย ย่อมมีใจสงสาร พยายามช่วยเหลือ
เกื้อกูลตามอำนาจ เพื่อให้ผู้พ้นจากอำนาจแห่งทุกข์
ได้รับความสุขตามสมควรแก่ฐานะและกำลัง ประกอบ
กับคอยระวังระไวมิให้เกิดความเสียหายจนในหน้าที่ มุง
ประพฤติความดี โดยกิริยาสุภาพเรียบร้อยจนปรากฏผล
รู้จักฝึกฝนจิตใจให้ประกอบด้วยคุณธรรมเช่นนุ และ
กตยาณธรรมอันเป็นสาระล้วนอันสมควรปวงทุกอย่างเป็นคน ช่าง

เป็นเครื่องอุดหนุนคนให้ประดับดูประโยชน์แบบของหน้า
 วิชาความดีอันอยู่แต่ให้คงสภาพเช่นเดิม ต่อเติม
 ดั่งเสริมและเสาะหาอบรมความดี ทวยไม้มให้เกิดชนอันดี
 ก่าตั้ง คุณธรรมทั้ง ๕ มีความซื่อสัตย์สุจริตจริงใจเป็นต้น
 มีในบุคคลใดบริบูรณ์ดี ย่อมจรรโลงบุคคลนั้นให้เป็นท
 พอใจนิยมคบหาของประชุมชนทุกชน โดยวางใจได้ทุกเมื่อ
 เพราะเชื่อได้ว่าคงไม่ประทุษร้ายใคร ให้เดือดร้อนรำคาญจิต
 มุ่งประกอบกิจเพื่อให้สังคมสัมฤทธิ์ผลสำเร็จเป็นทศ
 พระจอมพรองอำมาตย์ตรี ศรีสวัสดิ์ เจริญด้วยคุณธรรม
 ความดีอันสูงเด่น ควรเห็นเป็นเนติคของอนุชนคนรุ่นหลัง
 เพราะได้สั่งสอนอบรมคน ในคุณธรรมนาพาประการเต็มมา
 แม้ในที่สุดถึงชราถึงซึ่งความดับ ร่างกายก็ดับตายดับไป
 เทอานน กุศลชรั ความดีที่อบรมไว้ยังปรากฏอยู่เนื่องนิตย์
 หมัญชาติดี โสฬศมิตรสหายและวิธส์ดีสักชน คนผู้เคารพ
 นบถอกุณเคย ยังเชยปรารภระตถกถมิเว้นวาย ความดี
 ซอว่าไม่ตายไปตามสังขาร ด้วยประการฉะนี้

คำไว้อาลัย

โคลง ๔

คุณพ่อใจตั้งนำ

พ่อ บเคยนันทา

๕ ๓ ๕ ๓
ท กนทนทรา

รัก ใครใครฝังเชื้อ

คงคา

ปราเพื่อ

หางาย

๕ ๕ ๕ ๓
มนแมนหดกหิน

ของ กนของจะไร

๕ ๕ ๕ ๕ ๕
วงศ์ เมาเหลาศษยเจอ

๕ ๕ ๕
ตระ หนุกแนหากเหลอ

๕ ๕ ๕
กุด กอเมตคาใจ

๕ ๕
เหลอเพื่อ

๕ ๕
แบ่งให้

๕ ๕
เบนเนา

๕ ๕ ๕
ทวทงบริเวณ

๕ ๕ ๕
อาจารย์ เณรพระทง

๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
ค ชวแตะกศต

๕ ๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
ของ จรงทนาคน

๕ ๕ ๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
คชย ทานเคยตองใช้

๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
ปจงชน

๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
บอกใบ้

๕ ๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
ตั้งวาง

๕ ๕ ๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
ตั้งให้บริบูรณ

๕ ๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
จนเจอแนะบอกให้

๕ ๕ ๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
ยามวางเรยนกมมฐาน

๕ ๕ ๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
รู้ใจใช้แบกหาม

๕ ๕ ๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
เพียงเพื่อนาออกใช้

๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
รณาน

๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
คอใจ

๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
เหมอนอน

๕ ๕ ๕ ๕
๕ ๕ ๕ ๕
เมอโกตสนดม

ภาพ (ยานี่ ๑๑)

หลวงพ่อดอนตั้งไว้

หนึ่งแม่เมตตา

หนึ่งหนวดของตงศต

พานพบตั้ง โดยยง

หากนั่งทางกสิณ

หรือว่าอาทศยแด

เพราะว่าหากเพ่งสูง

เหตุผลคอดวงศา

อีกหนึ่งท่านสอนให้

เซมเจบ โดยบังเอิญ

สัญญาผู้ฝึกแห่ง

ฉันนี่ไม่ครณา

ทางพระท่านสอนไว้

ดูกายตรวดจจา โย

นั่งทางในอย่าอดคิด

คือสัจโลกให้ลูชชง ฯ

เพ่งพนจ ให้จริง

คือขอดใจไม่บรอนแปร ฯ

พินิจจนตจตกระแด้

ก็อย่ามอง ให้เดยคา ฯ

เนตรนูนสูงทำให้บัว

ไม่กดบเหตงเพราะ

ไปเกิน ฯ

ใช้ทางในยามนุกเดิน

ใช้จิตเพ่งเบบอนัตตา ฯ

ทำปุ่นแดงละแสงทา

ยุบหรือแตกเป็นบุพโพ ฯ

ภาวนาไปด้วยพุท ธิ

ลมออกเข้าคนละทาง ฯ

โคลง ๕

จากบนพจน ^๕ ศัพท์	คำทวาร
ปากบนพศ ^๕ ค่อไป	อย่าทอ
เห็นหมดทอ ^๕ ตั้งขาว	ปรุไปรัง
บนกระตัก ^๗ แดง	ทอดทงกายเรา ฯ

โคลง ๔

จุมกเขา ^๑ เจาะไฉ	กลองกลม
แดงเห็น ^๕ เหมา ^๕ ระดม	ตงดา
ตั้ง ^๕ จน ^๕ กาย ^๑ เทศม	เหมือนทอ แดงา
เรียก ^๕ ขอ ^๕ นา ^๕ ปาด	แม่ ^๑ แท ^๕ ทาง ^๕ ปราณ ฯ
พาน ^๑ โต ^๕ พอ ^๕ ตั้ง ^๕ ให้	อย่า ^๑ รุ
ยอม ^๑ งั ^๑ เพ่ง ^๑ พิศ ^๑ ดู	จะ ^๑ แจ ^๑ ง
ตัว ^๑ เรา ^๑ น ^๑ แห ^๑ ละ ^๑ คร ^๑	เอก ^๑ อ
เฉล ^๑ ย ^๑ ทอ ^๑ ไซ ^๑ เส ^๑ ก ^๑ แสร ^๑ ง	บ ^๑ ค ^๑ อง ^๑ คร ^๑ ุ ^๑ ต ^๑ อน ฯ

โกดงกอดอนนคหนอยน	ทวเขยน
ทงทรแตรเวษน	อยนอย
ทางพระเมอบอชเพียร	ปหงง แดนา
เคยนงภวานากอย	เรงใหเจอตง
ผดพตาทกวชวยคา	เขนค
ไปรดหนอยมิไซริ	เกงกลา
เขยนเพอกตญน	ถงพอ
เบพนอยสรณแหงชา	เพอใหยนนาณง
วิญญาณหลวงพอยง	หนไต
บุญทตูกอูทคไป	แทบทาจ
เพรารัจตไมอาตย	อยางยง
เตชระอานสงัดนาจ	หนวงใหพอเทอญง

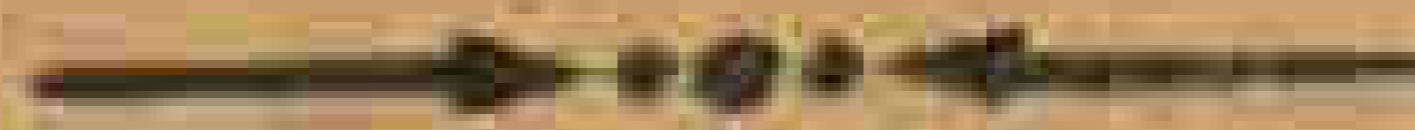
ทว กาญจนพนุ

วิจารณ์เรื่องตำนานเสภา

พระนิพนธ์

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

วิจารณ์เรื่องตำนานเสภา

พระนิพนธ์

สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

พระวิจารณ์เรื่องตำนานเสภา เป็นฉบับคัดจาก
“ต้นฉบับเดิม” จึงแยกพิมพ์ไว้ส่วนหนึ่งต่างหาก เหตุที่
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ จะทรงพระนิพนธ์
เรื่องนี้ เนื่องจากเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ กรมการหอพระสมุด
วชิรญาณสำหรับพระนคร ตรวจชำระหนังสือเสภาเรื่อง
ขุนช้างขุนแผน สำหรับจะพิมพ์เป็นฉบับหอพระสมุดฯ
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงรวบรวมเรื่องราว
ต่าง ๆ ของเรื่องนี้โดยเสภาและเรื่องขุนช้างขุนแผน มาทรง
เรียบเรียงเป็นตำนานเสภา^(๑) เพื่อจะพิมพ์ไว้ข้างต้นหนังสือ
นั้น ครั้นทรงเรียบเรียงเสร็จแล้ว ได้ทูลขอให้สมเด็จพระเจ้าฟ้า

(๑) ตำนานเสภา นี้ เมื่อได้ทรงแก้ไขตามพระวิจารณ์ที่ทูลทวงของ
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศฯ แล้ว ก็ได้ทรงจัดพิมพ์ขึ้นไว้เป็นหนังสือเสภา
ขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๖๐

กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงช่วยตรวจตราทุกทีอง
ก่อนที่เจตพมพ สัมเด็จพระเจ้าพากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
จึงได้มีลายพระหัตถ์ทรงวิจารณ์เรื่องตำนานเสภาหนังสือไป
ถวาย ถึงฝ่าเภาต่อไปน

บ้านปลายเนิน กสของเศย

วันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๐

กราบทูล กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทราบฝ่าพระบาท
ตำนานเสภาซึ่งประทานให้ตรวจนั้น ที่ของสมเด็จพระ
เพราะไม่มีหลักฐานอะไรเลย ทรงคุยกับเขาในคตวณนเอง
มาประกอบบทความคาดคะเน ทำให้ปรากฏเป็นรูปร่างมี
หลักฐานช่นใด แต่เกดากระหม่อมเห็นแตกต่างจากที่ทรง
พระดำริบาง ถึงจะหลุดถวายตงต่อไปน

ขอคนทททรงส่งสัย ว่าขอ "เสภา" จะโตเขาจากตำนาน
เพลงมีพาทย์มาใช้เป็นทำนองขับ ขอคนเกดากระหม่อมขอ
ประทานย่นย่นว่าไม่ใช่นั่นแท้ ไม่ใช่แต่จำเพราะตำนาน
ไม่เหมือนกันเท่านั้น ยังไม่เห็นทางจำจะเป็นได้อย่างไรด้วย

เพราะแลยชอบชมไปยังเห็นทางห่างไกลกันออกไป เป็นว่า
 แดกก่อนน พวงกรอง พวงบีพาทย์ และพวงเครื่องสาย ต่าง
 คนต่างเล่น ไม่ได้เล่นปนกัน คียบพาทย์ไม่ได้ทำบรื่อง
 เครื่องสายไม่ใคร่ผสมกับพาทย์อย่างทุกอัน เพลงร้องของ
 พวงคนร้องมต่างหาก เป็นของเขาคัดขึ้น โดยอิสระ เพลง
 เก่าๆ ยังมีปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ พาทย์ยังไม่ใคร่ทำรับ
 เช่น สมตถาด ซำครวญ โดมพอก เบ็นคณ ยังมอญๆ
 อีกมาก ส่วนเพลงพาทย์นั้น พวงคนบีพาทย์เขาคัด
 ของเขา โดยอิสระเหมือนกัน เพลงที่ยังไม่ใคร่ร้องกมอญ
 มากเหมือนกัน เช่น ล้ำซกากร ตรีวิธ เบ็นคณ และอื่น ๆ อีก
 อีกเนก เครื่องสายนั้นเกดากระหม่อมรน้อย เพลงอิสระของ
 เขาทำบรื่องเพลงเดียว เรียกว่า ทด ทเดินชอกกับบณเขาร้อง
 โยนต้องมอระวางขับไม้ การทคนระทงตามมาเดินปนกัน
 ภายหลัง แรกทีพาทย์จะเดินกับร้องกเพียงทาคณกนก่อน
 ควออย่างเช่นละครเมอร้องต้นบทแต่ถึงเวลาเดินทเรียก
 เพลงนั้น เดิมกเป็นร้องเหมือนกัน แต่ร้องภาษาบ้ำ มให้
 ซ้ำชะชะคำ อะไรไปตามททเกิดจากโจรนเว้ง ภายหลัง
 แทรกคำเขาบ้าง เบ็นคำเกยวคนดูโดยมาก ดังว่า "ชะค้อย

คิงหงเห็น เจ้าอย่าสนเทห์ ว่าพจจะไม่รัก อนุรทของนาง
 เจ้าอย่าร้องไห้รา เป็นกรรมเจ้าพอย คอยคิงหงเห็นเอ๋ย
 ธรรม มนจกทนไม่ไหวเข้า เจ้าบพาทยก โดดเขาทำเพลงแทน
 จึงเป็นคนกน ถึงบทกรอง ถึงเพลงถบพาทยก ภายหลัง
 บพาทยกเขมเข้าไปคนในร้อง เรียกจารบรอน แต่เพลง
 ทรบรอนเกา ๆ เพอรองกบเพอบพาทยกผดกนไกล เช่นขำบี
 ไรราย เบบคณ คงทรงระดกเดาทาง ไดวามันไกลกนเพียงไร
 และไม่ได้รบเมอรองหมตทอนควย บพาทยกเข้าไปชวางอย
 กตาง คณบทรองแถบพาทยกรบ แถวอดกคคช จึงสันคทา
 ภายหลังเจ้าบพาทยกอดคชม ทรบเนอให้เหมอนรอน เจ้า
 คนรอนกเคอง เขาเนอบพาทยกมารองบาง จึงไต่เดนทรบรอน
 กนกลมเกลยวไป คงจระยังทรงจำได้ เช่นระบ่าดับท แต่
 กอนรอนไม่ได้รบบพาทยก พงจระมากคทรบกนเมอรชกาตท
 คอนหลังนเอง เกอบจระวาเจ้าพระยาเทเวศร์ฯ เป็นผประเคม
 กเห็นจะได้ บพาทยกบเครของสำยกไม่ได้เดนคดยกน เพราะ
 เสียงคิงแถะเบบผดกนมาก เครของสำได้เขาคสอเสียง
 คนรอนกอน เพราะเสียงกกลมเกลยวพอเขากนได้ ภายหลัง
 เจ้าเครของสำจำเพลงบพาทยกไปเดม เจ้าบพาทยกจำเพลง

เครื่องถ่ายมาต่อ แล้วยกเฉยเฉยไปต่อยกัน เพราะเหตุ
 ที่เดิมเบนด้ามคณเอย่างพรรณนามาแล้วนั้น กระทบของ
 เพลงจงจุดเป็น ๓ อย่าง อายนเพลงร้อง อายนนเพลงมโหรี
 อายนนเพลงบี่พาทย์ การขับเสภาขับกันมานานมา แต่พง
 จะมาขับติดต่อกับบี่พาทย์เมื่อในรัชกาลที่ ๒ ดังปรากฏ
 ในไหว้ครู เพราะฉะนั้นจะเกยของกับเพลงบี่พาทย์ไม่ได้
 เป็นอนชาติ ต่างว่าถ้าหากทำนองจะเป็นอย่างเพลงเสภา
 ของบี่พาทย์ ก็เบ็ดด้วยบังเอิญเป็นเท่านั้น ถ้าจะคิดไปแล้ว
 นำตั้งตั้งว่าเพลงเสภาของบี่พาทย์จะได้ชื่อมาจากขับเสภา
 เดี่ยวก็ คอกคนขับเสภาแต่แรกชอบส่งเพลงนั้น บี่พาทย์
 ผูกจะรับก็เลยนตามไป ร้องอะไรก็ไม่ว่า เดี่ยวกันสำหรับ
 ขับเสภา ก็เลยเรียกเพลงเสภา เดี่ยวนไม่มีใครตั้งแล้ว
 คนบี่พาทย์ชนผู้ใหญ่ จึงจะทำได้

คำว่า เสภา จะแปลว่าอะไร ได้คิดแต่คนนึกแล้ว
 ยังไม่เห็นไม่พบเคย ที่มาน่าจะมาจากคำขับนเอง เช่นชื่อ
 ลักวา ก็เพราะร้องจนคนว่าลักวา คำนี้ก็แปลไม่ออก
 เหมือนกัน ร้องออกสร้อยก็ได้อาจมาจากบทแบบที่ว่า "มา

พบ ดอกกล้วยสวรรค์มาดัย " ซอเพลงเก่า ๆ ก็มักได้จาก
 บททรงผมเอง เช่นเพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวม ก็ได้จาก
 บทเรื่องสุวรรณหงส์ว่า " เจ้าพราหมณ์พจนาศ์หัวเหวม
 งามประดับกับแผ่นภษา " เป็นคน คางว่า เสภา บางทีจะมี
 โผคนคางหัวครุฑ์ด้นเยี่ยนพ " ประกอบกับอะไร ให้เป็น
 ถ้อยความได้ดังกล่าอย่างหนึ่ง แต่ความเห็นนึกเป็นแต่เทียบเคียง
 เท่านั้น จะเอาเป็นเหตุกนไม่ได้ ตกตงเป็นขับเสภา ทำไม
 จึงเรียกคิงพจนเป็นขมยงไม่ว มีคนพยายามแปลล็กว่า ว่า
 ล็กว่า กมว่า ล็กว่าท กม ไม่ได้ตงเนื้อเห็นคยทงพ
 ถ้าจะเล่นแปลกนอย่างนง เสภาจะแปลบ้างว่า โสภา ว่า
 คางาม คาคี กัสนทกจวนนเสี่ยอก

ทนจะทุดคางมเห็นตงนชงทรงจวนจน้อยใหม่ตเห็นคชของขับ.
 เสภา ว่ามาจากเดานทานนถกคองแทจรง แต่ทตรงแยกจา
 ทเบนกลตอมาจากคางหงส์ตอพน ไม่เห็นคองพระคารอก
 เห็นจาทหงส์ตอพนเบนทหงตลัด เมื่อกความเจริญบงเกิด
 เตมทแดง เสภาเตมเบนเดานทานน ยงมเดานทานตง
 บพาทยอยเบนเพอ ทองเรองกเบนเรองอะไรทชนๆ ตงทาย

กนกเป็นกตอนต์ครองตำตั่งเช่น "หมาจวมันเขาของเจ้าไป
 พลอหอกไตพแตกทัพแตก" แดงบพาทยกรบ แดงเคมเห็น
 จะไม่ไ้รับบพาทย์ คนร้องเดินเฉย ๆ อย่างเคยอกบตทตรง
 พระตำราว่า เดี๋ยวเคมคงเบนกตอนแต่ท้อาคญเป็นชอง ๆ
 ธรรม แดงคนจวกตอนเชยชวยผูกเขา กตเคยคนเบน
 กตอนเคยทงเวอง เช่น เพดงคอกถ้อย แดงถักวา ทลัดจน
 ละครแตกอนกคน ไ้รายงคนอยุจนทกจน ทเขาถ้หนงถ้อ
 หน เพราะคนเขลาตั้นไม้ไหว แดงคความทะยานอยากอยท
 จะดีไ้ทางนพบาง จงนอคนคตงคกตอนทคตไ้ตงเบนหนงถ้อ
 แดงกตบทองชกทหนง ไ้ว่าปากเปล้าองตเขาเพื่อไ้ทท
 คนทคนแขง จงเคมหนงถ้อชน ครนหนงถ้อชน คนท
 ไม้ไซ้คนร้องคนชบไ้อาท ทมบญญาทจวเห็นจวมัน ไ้ทรม
 เคมท กเคยชวยแกไ้ชชวยแตงไ้ใหม่ คนจะชบจะจวาคดี
 ทองไปชบร้อง จงเคมจางจวนกนแตงชน ภายหลังรทท
 ทงแสด จวาทร้องชบกนเบนเครของแ่ง กเคยละคความชกบต
 เขาหนงถ้อไปอาทกนเขาตอ ๆ จงเคมเบนตอของอยางชน คอ
 จวาคนอยางหนง อาทหนงถ้ออยางหนง แดงแตกความ
 สำมารทของคณ คตแตกเคค้หมหาชาติตงไปถงตอจวตเวอง

ชาตถ์ เสภา ละครอะไรๆ เหล่านี้ มดมาแต่เล่ากันทางดงยงกัน
 ทงต้น แดงจาเวญชนเบนกถอนเบนกถอนโดยดาดบ ทเบน
 ทำนองนพเบนธรรมดาที่จะประดิษฐ์ให้เพราะ ถายงเบน
 ราช เบนกถอน เบนฉนท มเดนอกษร มัดมมัด มกรุดห
 เบนของประณต ทำนองกประณตชนไปตามดงน จนคำพูด
 เดย ๆ กยงตองเบนทำนองเช่นเทศน์กรรมจร เดานทำน
 กตองจิดวาเบนทำนองเหมือนกน คอทำเดยงเดกเดยงใหญ่
 หนักเบาออกกระโชกให้สมกับทองเรอง เพื่อให้จับใจคนฟัง
 ทงต้นดงยงกัน เสภาทจากนกดายทำนอง ว่าเบนทำนอง
 นดหินอยเขาแต่เดยงหนักเบาให้สมบทกม ทจาเบนพน
 เดย ๆ ไปกม ทจาทำนองแหบหวนครวญครนไปมากกม
 ทชกยายเบนทำนองมอญเมงอะไรไปกม เหล่านเบนเทศ
 ให้เห็นว่าไม่ได้อาศัยเพลงบัพาทขม ไหรเป็นหงกทงน

ดงบัพาทขกเหมือนกน เดมกไม้มเพลงใช้เข้าคั้นไปตาม
 โจหารของใครกของใคร บิชาซึ่งเข้ากบถองแขกใน
 เพลงแปดงอยเดยงนกดน บิฉนทเข้ากบถองชนะ และ
 ประโคมยามกน บนอกทเข้าเร็ดนอกอยเดยงนกดน เดมก

เครื่องเล่นไม้กลองจึงคนได้ เครื่องปี่พาทย์ก็มี ๕ ตั้ง จึง
 เรียกปี่มโหรีอย่างคี่ มีกลองสามใบ เป็นสามเตี้ย ตั้ง
 กลาง ค้ำ เคียงหน้าตาขรบนตั้งได้เป็นสองใบ แต่คงมี
 สามเตี้ยอย่างเต็มกับเครื่องโกละอย่างหนึ่ง จะเป็นฉาย ฉิ่ง
 โหม่งเหม่งอะไรก็ตามสำหรับทำจังหวะ และเครื่องลมอก
 อย่างหนึ่ง คือ ปี่หรือขลุ่ย เป็นอันหนึ่งเดียวที่ทำได้
 จึงขึ้นไปได้ เสียงที่ขึ้นไปตามโหวงจึงได้เรียกปี่พาทย์
 เสียงพณอันเป็นเครื่องสายติดขึ้นไปตาม โหวงจึงเรียกพณ
 พาทย์ ภายหลังโหม่งเพิ่มจนเป็นสอง ใบอย่างหนึ่งคงมี
 เสียงตั้งตาคัดสลับกันเป็นแก่นสามใบสี่ใบ พอถึงเจ็ดใบก็ทำ
 เพลงได้ ข้างมอญยังเต็มกลองเป็นเก้า เคียงเป็นเพลงไป
 ด้วยอก ขึงขากรบโกรงกบระดัช ขุนเป็นระนาดอก เครื่อง
 ทำเพลงได้มากจนเข่นนน ทนเพลงคองจากติดอกอย่างที
 เสนอขยทุกอันนแต่

ออกข้อหนึ่งซึ่งทรงเห็นว่า คนชอบเรื่องขนช่างขนแผน
 เพราะเป็นเรื่องจริงนน ถกถกส่วนหนึ่ง แต่เห็นว่าจะเป็นเรื่อง
 ที่ไม่เป็นไปตามใจหวัง ทำให้ใจผู้ฟังนพจบความด้วยอก
 ส่วนหนึ่ง เพราะเรื่องของไทยเรา ใครในท้องเรื่องซึ่ง

นารีภักดิ์แต่ความดี ถึงจะมอญตราขายบางกเพียงยกษมาตัก
 เอาเมียไป นึกให้ทำอะไรไม่ได้อีกไม่ได้ นึกให้ขายกษตาย
 ได้นางกตบถตายก็ ได้กตบถม่นกม่นกตบถนุกไป ในตัวเอง
 คงแต่แรกพดายแก้วรทนางพม ขุนช้างกรกพอง พดายแก้ว
 นานาเอ็นดู แต่ขุนช้างม่งนุ นึกเอาใจช่วย ให้พดายแก้วได้
 ส้มใจนกกจริง แต่เคราะห์ร้ายของจากไปทัพ ขุนช้าง
 กชวางเข้ามาให้ ใจหวนมอก กตบถจะเสียทแก่ขุนช้าง
 เกือบตาย พดายแก้วกตบถมาทหยงไม่ทพเสียคว ช่วยดีใจ
 เจียนตาย กตบถเกิดความกลัวทกบตาตของถึงคตชาตกัน
 ตองเป็นเมียขุนช้างด้วยจำใจ พังน้ำดังต้วรและเสียใจมาก
 ครนขุนแผนศตองจะมาสอบตักพากตบไป ช่วยตบเนชดีใจ
 วนทองกตบไม่ไปอาตยรักขุนช้าง มั่นชวางใจที่สุด ถ้าไม่
 มนพตกตองถึงตตครากนลงไปได้ เป็นน่านจึงได้รักใคร
 ตงรอยกนอยางเต็ม นึกจางจะเป็นตชกนเดี่ยทกहांเป็นอยาง
 นึกไม่ ขุนช้างถดายตูกา รับผิดชอบให้หาเข้าไปจ้าระ พังเรื่อง
 ใจวบหวน กตบถจะถูกตตสันให้โตแก่ขุนช้าง แต่มหวังท
 ขุนแผนเป็นผองเกามทางจะได แต่กทามตใจ เรองกตบตัก

ไปเป็นพวบทองคองดกคตหด ร้ายไปกว่าอะไรเสียหมดออก
เรื่องขวางหน้าใจอยดงน ของเรามอยเรื่องเดียวเท่านั้น
ประกอบกับคำแต่งเหมือนเรื่องคนจริงจริง จึงชอบกันไม่รู้จัก

ข้อให้ยู่ใจความที่ความเห็นแตกต่างไปหมดเท่านั้น จึงฟัง
ได้หรือไม่ว่าแต่จะโปรด ทนจะกราบทูลถึงแห่งที่จรูช
เด็กน้อยต่อไป

หน้าที่ ๑ (๑) เพลงเสภาขาดไปเพลงหนึ่ง ที่ถูกมี ๓ เพลง
คือ เสภาใน เสภากลาง เสภานอก คำ ใน กลาง นอก นั้น
มาแต่ปี คือบทไซม ๓ ขนาด ขนาดใหญ่เรียกขานใน ขนาด
กลางเรียกขานกลาง เสียงสูงกวาขานในเสียงหนึ่ง ขนาดเล็ก
เรียกขานนอก เสียงสูงกวาขานกลางตามเสียง ขะรอยเต็มเพลง
ในจะเข้าด้วยขานใน เพลงนอกจะเข้าด้วยขานนอก ยังเห็นทำ
อยู่ได้ ในการทำเช็ดนอกเข้าด้วยขานนอกคนเดียว ในคของ
ขนาด กตองกม ๒ คู่ ใหญ่คู่หนึ่ง เด็กคู่หนึ่ง ถ้าเพลงเช็ด
นอกกว้างนอกคกตองเด็กเสียงสูง ถ้าเช็ดในกว้างในคกตอง

(๑) เลขหน้าที่ระบุไว้มีและต่อ ๆ ไป เป็นเลขหน้าในฉบับร่าง ซึ่ง
สมเด็จพระเจ้าคำแดงฯ ส่งไปถวายสมเด็จพระนารายณ์ฯ เพื่อทรง
วิจารณ์ตรวจแก้

ใหญ่เสียงคำ เข้าใจว่าแต่เดิมคงคิดจัดให้เสียงเพลงแปลก
 กัน อย่างฝรั่งจัดเพลงเชเดกซัน ประเดยว ใช้ชดยใหญ่
 ประเดยว ใช้ชดยเดกณะนห แต่บพาทยเวาเคยอวบมกเดาก
 เบาพรอมกนกกบเครองอนดอยทงหมด ความนยมอยทงวา
 ถาทำให้หูแตกได้เป็นเงง

อนหนึ่งททวงวา เพลงเสภาออก เดภาโน เป็นเพลง
 คนตรนผลต คนตรแปลวา เครองสาย มพณเป็นคณ ตรีย
 แปลวา เครองบกดอง ประโคมตรียคนตร แปลวาทาง
 บพาทยแะเครองสายเกรยอกราวชนพรอมกัน เพลงเสภา
 ตำมทาง เป็นเพลงทบพาทยทาผายเคยอ จึงคอรเซยนวา
 “เพลงบพาทย” แทนท “เพลงคนตร”

หน้า ๓๔ กลอนไหว้ครู ตั้งสยวาจะมคอยแหงหนง ท
 “มาเมอพระองคเชอทรงไซ้” ไซ้อะไร เห็นความเดอนดอย
 อยุ่ กลอจะเบ็น “มาเมอพระองคทรวงไซย” หรือ “มาเมอ
 พระองคผทรวงไซย” ไนวรกนหนตไม่นาจะมคความอยางอน
 อก นอกจากรวา ถงรัชกาลบจจบนหนกเกดคนตชนมาก
 ตั้งเกดสำเนากลอนไหว้ครู ตบระหนงวาผู้แต่งจะเบ็นลูกศิษย์
 ครูมาพระยานพท

หน้า ๓๕ อานความตกถ่วงกรมหลวงพทกษมนนตรี
 ทรงคิดท้าวา ดูเหมือนจะทำให้เข้าใจไปว่า บรรดาทาสระคร
 ทวากนอยู่ในกรุงสยามน กรมหลวงพทกษมนนตรีทรงคิดตั้ง
 เบนแบบบัญญัติชนทางด้น แต่แท้จริงไม่ใช่เช่นนั้น ทจะต้อง
 คิดนหมแต่ททาทตามคำร้อง กบทาทำทไบ เช่นว่าเช็ดฉง
 คคคอกตาเจยกเบนคน ทาวาเพลงชาเพลงเรอ เช็ดกตของ
 เช็ดฉง ออะไรเหล่านหมแบบแผนมานานแล้ว ทคคกคคเตอก
 เอาทำไแบบเหล่านนเอง ว่าทำไไหนจะด้นกบคทหรือ
 ด้นกบทจระตคตาเจยก เอามาใช้แทรกให้คคคคอกนได้ ไไม่
 ให้เห็นชัดขวางเทานน ควรจะแก้คำเสียอย่าให้เข้าใจผิดได้
 จระคิ จระเบนว่ายกยของเกินไปจนเหลือเชอ ใช้คำว่า "จคิ"
 แทน "คคค" เห็นจระพอ หรือ "คคคจคทา" ก็ได้

หน้า ๒๓ บรรทัดแรกท้อว่า "เสภาจิงอเคษในกระบวน
 หนงตอกถอนแปด" นน เกดจากรหม่อมไม่ชอบคำว่า
 "แปด" เหตุจาคากถอนน ๖ กม ๗ กม ๘ กม ๙ กม
 กถอนนรชกาถท ๓ ม ๖ และ ๗ อักษรเบนพพ อักษรนอยนค

มาถึงรัชกาลที่ ๒ มี ๗ และ ๘ อักษรเบเนพพ มาถึงรัชกาล
 ที่ ๓ มี ๘ อักษรเบเนพพ และมากจนถึง ๘ อักษร มาถึง
 รัชกาลที่ ๕ มีตั้งแต่ ๘ ถึง ๓๓ อักษรถึง คำที่เรียกกลอน
 แปล กลอนจะเรียกในรัชกาลที่ ๕ หรือที่ ๕ นี้เอง กลอนเสภา
 เป็นของเก่าก่อน กลอนมี ๗ อักษรมาก เช่นดงอย่าง
 ททรงเขียนไว้ "เครื่องแกงแพรวพรรณอยู่กายกอง ฉาก
 สองขนมานมดม" ไม่ควรใช้คำว่ากลอนแปลให้ผิดไป
 เรียกแต่ "กลอน" เท่านั้นจะพอกระมัง

หน้า ๒๗ เรื่องราวของเพลงดู ททรงเรียงไว้ว่าเพลง
 สร้อยสั้นนั้นพลาดไป สร้อยสั้นเป็นเพลงมโหรี เสภาเขา
 ไม่สังเกต ทแทนนคย เพลงตรีเข้างยาว ได้แก่งใจแล้ว

หน้า ๓๕ คำไหว้ครุททรงลงใจเป็นดงอย่างนนเขธา
 เตมทน จำอะไรได้กเก็บยดลงไป ความไม่คิดไม่คอกัน
 ก็เขา "คงค้ายมมา" ททรงทกใจว่าเป็นของเก่าก่อน เขา
 เห็นจะว่าดงแต่สร้างโลกมา คงยดยาวมาก คนเขอออยาก
 จรพวงเรองจงคองคตทง จนเลยดมหายหมด ให้นวนารายณ์

ระเบียบการเล่นตำนานเสภา

พระนิพนธ์

สมเด็จพระเอกาทศราชานุภาพ

ตอนที่ ๑ เล่านิทาน

สมัยเมื่อมีขาด จุลศักราช ๑๐๐๐ (พ.ศ. ๒๑๘๑)

ในรัชกาลพระเจ้าปราสาททอง

ตัวคนเล่น

หมื่นศรี	คนเล่านิทาน
พันเทพ	คนเล่านิทาน
นายบุญมี	คนเดินทาง
อายโม	คนเรือกอข
อายหลอ	คนเรือกอข
นางสายบัว	เมียนายบุญมี
อายแดง	ลูกนายบุญมี

ท้องที่ ทศาดาศึกษาสำหรับคนเดินทาง ณ ตำบลท่า
ตีบเบย นอกกำแพงพระนครศรีอยุธยา

เริ่มเรื่อง

เวลาประมาณบ่าย ๕ โมง อายโมกับอายหลอนั่งอยู่ที่
ศาลา บนถนนว่างหนคนข้ามฟากน้อยโตศาลาข้างไม่พอจะเสียด
คาเขาเรือ จะคองคองรับคนข้ามฟากกลางคนต่อไป แล้ว
สนทนากันถึงกระบวนรับจ้างตั้งคนข้ามฟาก (ตามภาษา
พวกเรือจ้างพวกนั้น) ขณะนั้นนายบุญมี (สระพายยาม)

นางสายบัว (กระต่ายตกระຈາด) จึงย้ายแคงเตนออกมา
อ้ายไม้ อ้ายหลอพากันเข้าไปเรียกเชญให้ลงเรือข้ามฟาก
(ตามภาษาพวกเรือจ้าง) นายบุญมีบอกวาทางที่จะไปยัง
โกตหนัก จะพกนอหนักศาลานนล็กคนหนง รงชนจะข้ามไป
แต่เขา ตางกพากันไปนงทศาลา

นายบุญมี เออ เมื่อฉนมาฉนชนน มาถงนกกควแตฉนเห็น
คนอยุทศาลานเบนกกอง มการงานอะไรกนหรือ

อ้ายหลอ ออ เมื่อฉนหนนคนเคนทางมาพกอยุทศาลาน
คาหมนศร์แกมาเถาพทานให้เขาฟังพวกชาว
บ้านพากันฟังดอย คนจิงมาก

นายบุญมี ทำไมคาหมนศร์แกจกมกคนกบพอกทเคน
ทางนหรือ แกจิงมาเถาพทานให้เขาฟัง

อ้ายหลอ แกไมไต่เถาให้เขาฟังเปด่า ๆ คอก แกรับจ้าง
เขาเถา เบนทางหากนของแกอยางพน ถงเวตา
เยน ๆ แดจกมกมานงอยุทศาลาน ถ้าใคร
อยากฟังพทานไปวักบแก ๆ ก็เถาให้ฟัง แต่
ฉนหายไป เห็นจจะมีใครเขาไปหาไปเถาพทาน
ตามบ้านจิงไม่เห็นมา หาไมบ้านพกมาแตแล้ว

นายบุญมี ทำไมเดานิทานนะถึงหาไปเล่ากันตามบ้านเช่น
หาละครอย่างนั้นหรือ

อ้ายหลอ ที่ไหนกรงนถามงานโกนจุกตงท่า เขามักหากคน
เดานิทานไปเล่าให้แขกฟัง ตอนค่ำเมื่อพระ
สวดมนต์แล้ว ถ้าเบื่องานของขุนนางขุนนาง
บางทีหาไปเล่าต่อกันถึง สองคน สามคน
คล้าย ๆ กับเล่นเพลง ถ้าได้คนเล่าคิดแล้วสนุก
นัก คอกรุงเช้าเมื่อโกนจุกแล้วเขาจึงมีละคร

นายบุญมี ถ้าเช่นนั้นตาหมนค์รักเห็นจะรวยชะซี

อ้ายหลอ เปล่า ไม่รวยดอก เพราะคนเดานิทานมีมาก
ด้วยกัน นาน ๆ เขาจะหาแกสักที เพราะเช่นนั้น
เวลาไม่มีใครเขาหา ตาหมนค์จึงต้องมานั่ง
คอยรับจ้างเดานิทานที่ศาลาน เพราะมีคน
เดินทางมาพักเสมือไม่ขาด

นายบุญมี ดงเช่นนั้นยกยงคกจ่าพวกเรา เขาไม่ตองดง
แรงตากโตถ้อพาย ใช้แต่ลมปากก็หากินได้

อ้ายไม้

อะ เต่านทานนหมนยากอຍ်นะ คองวเวองราว
มากมาย และต้องเต่าให้ขบขนเขาทควย ถ้า
เต่าไม้คเขาไม่ชอบใจฟัง เขากไม่ให้คาง

อ้ายหลอ

บางทรายยงกฉานนอก เมอเดอนกอนหวพหง
คาหมนศร์ไม้มา อ้ายไม้เตอกเขาไปรบเต่า
นทานให้เขาฟัง เต่าไปไม้คองคองมูช เขา
ลुकขมโตเตะโตคองหน้าเกอบไม้ทั้น

นายบุญมี

แกเขาเวองอะไรไปเต่าให้เขา เขาคงไม่ชอบ

อ้ายไม้

ซาเขาเวองยายกับตา ปลุกถวปลุกงา ให้หลาน
เผ่า นนชไปเต่าให้เขาฟัง เขาว่าเขาเคยฟังมา
แต่ยังอยู่ในผาอ้อมแล้วทุก ๆ คน (ขณะนั้น
คาหมนศร์เดินออกมามาจากในโรง)

อ้ายหลอ

อางคาหมนศร์มาแล้ว (หันไปพูดกับหมนศร์)
ตงหมนมาเดอะ นายทานอยากฟังนทานแนะ
จนนอย่างไรมาจนยันทเคยอ

หมนศร์

เมอคนนหวองทรงพลเขาหาไปเต่านิทานทบ้าน
บ้ำคอง เขาให้เต่าคอกับนายไซคคอง เต่ากั้น

อยุ่จนตกเกือบด้ามยามจึงได้เลิก (หมิ่นศรี
เข้าไปนั่งในศาลา)

อ้ายไม้

ใครแพ้ใครชนะล่ะลุง

หมิ่นศรี

ข้าเกือบเอาตัวไม่รอด ตอนหัวค่ำตักกินเต้า
เรื่องรามเกียรติ์คนละมธ พอดึกเข้าหน่อย
เจ้าโชติคงเอ่ยชวนว่าเต้าเรื่องรามเกียรติ์มันจืด
นัก เขาเล่นโชนเล่นหนังตักกินอยู่เต็มอ เต้า
เรื่องมหาภารตะดีกว่า พอถาม ชากนกรูว่า
นายโชติคง เห็นจะแอบไปข้อมมาจากพวก
พราหมณ์ ดอยเรื่อง มหาภารตะนั้น เด็ดเด้า
กินมาเสียช้านาน ได้ยินว่าพวกชาวบ้านเมือง
สระโวกชอบเต้ากันแต่ครั้งพระเจ้าอู่ทอง ชากไม้
เคยเต้า แต่จะว่าเต้าไม่ได้ชากจะดูหมิ่น ข้าจึง
ว่า จะย้อนไปเอานิทานของคนโบราณมาเต้า
ทำไม เต้าเรื่องใหม่ ๆ ก็เป็นเรื่องจริง ๆ เช่น
เรื่อง ชุนช่างชุนแผนมดกกว่าหรือ นายโชติคง
เต้าไม่ได้ก็เพทุบายบิดเบือนไปต่าง ๆ ฝ่ายพวก

คนฟังทอยากฟังเรื่องมหาภารตะก็ ทอยาก
 ฟังเรื่องขุนช้างขุนแผนก็ เจ้าของบ้านจึง
 คิดสั้นว่า ให้นายโชติคงเจ้าเรื่องมหาภารตะ
 ให้เขาเจ้าเรื่องขุนช้างขุนแผน ผัดกันเจ้า
 คนละมุข เดามาได้น้อยหน่ง พวกคนฟัง
 ฟากนั้นมาตติใจฟังเรื่องขุนช้างขุนแผนหมด ลง
 ปลายเขาก็ ให้เขาเจ้าแต่คนเดียวจนกระทั่งเลิก

อ้ายโม้

ถาเช่นพนแกกรวยละช

หม่นสร

เงินติดเตียนขาวทเดียว ไต่เบตเดี่ยวเกอบ
 สืบบาท

อ้ายโม้

ทำไมไม่ขยหนักให้สบายเจ้า

หม่นสร

จะขยหนักอย่างไร เผอญเจ้าหนเขาไปชวยงาน
 หดจงทรงพลควย เขาเห็นขาววย พอเขากมา
 ทวงเงินเอาไปหมด วนนจตของชดเซมาหากน
 ทนอก

นายบุญมี

อย่างหนักคละ ฉมจระคางอยุทพขอพงนทาน
 สักมุขเกก

อ้ายแดง

ฉันอยากฟังนิทาน ให้เขาเล่าเกิดพ่อ

หมมนคร

จะฟังเรื่องอะไรล่ะพ่อ

นายบุญม

เขาเรื่องขุนช้างขุนแผนทว่านนแหดะ ฉันก็ยังไม่เคยฟัง

อ้ายโม้

เฮอ แกว่าเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นเรื่องจริง มีจริงอย่างไรนะ

หมมนคร

อาจก็เป็นเรื่องในกรุงนนะช ทงขุนช้างขุนแผน มตจจริง ๆ ทงนนแหดะ

อ้ายโม้

เอะ กาคอเขาม แกเขาเรื่องของเขาจะมาเล่า เขาไม่จาเขาหรือ

หมมนคร

ไอ้ มตจจริงแต่ทว่าเขาดัมหายตายจากไป นนนานแเดว มันเป็นเรื่องตงแต่ครังแผนดิน ดัมเตจพระพนวส์ด้าณะ

อ้ายโม้

แผนดินทแกวณะ ทขุนหลวงชุนช้างชณะมอญ ไซ้ใหม่

หมมนคร

ไม่ไซ้ นันดัมเตจพระนเรศวร ดัมเตจพระ พนวส์ด้ายงกอนนนชไป เขาว่าขุนหลวงท หตอพระยงคใหญ่ทวดในวงนนแหดะ

- อ้ายหลอ เต้าไปเกิดสูงหมิ่น เขาคอยฟังอยู่แน่
 หมิ่นศรี (แดคู้ฟ้า) พระอาทิตย์ยังไม่ตกดินเต้าไม่ได้
 เทวดายังไม่กลับจากเฝ้าพระอิศวร เขาว่าใคร
 เต้าหนักานไม่ให้เทวดาฟังด้วย มักถูกเทวดา
 แข่ง เพราะเขื่อนนางานเต้าหนักานตามบ้านเขา
 จงมกนกกตางคน
- นายบุญมี ถ้าเขื่อนนนฉนจะไปหาชาวกินเดี้ยก่อน กลับมา
 กเห็นจะพอได้เวดาพอด (นายบุญมีกับลูกเมีย
 เข้าโรง)
- อ้ายไม้ เขอสูงหมิ่น ได้ยินเขาโจษกันว่าจะม้งานใหญ่
 ทีในวัง แกรู้ใหม่ว่าจะม้งานอะไรกัน
- หมิ่นศรี ได้ยินเขาว่าขุนหลวงท่านจะลบค้กราช
- อ้ายไม้ ค้กราชนะมันอะไรนะแก
- หมิ่นศรี อ่าอ ทเขาเรียกวาบีชวดบีฉฉนนะซี บีชวดโทศก
 ฉฉตรศก นแหนดะค้กราชละ
- อ้ายหลอ ทำไมจะต้องลบเดี้ยเต้า

หมื่นศรี

เชื่อว่าโหรทำนายฤกษ์ว่าจะเกิดกตัญญู เดือนร้อน
 ทงบ้านทงเมือง จนหลวงท่านส่งสารพวกไพร่
 บ้านพลเมือง ท่านถึงจะลบคักราชได้

อ้ายหลอ

ท่านจะลบอย่างไรนะลุงเหมือน

หมื่นศรี

ซากไม้รูเดียว โดยนแต่เชื่อว่าจะเป็ดียนปีชาต
 เป็นบักพ

อ้ายไม้

จะลบอย่างไรก็ช่างเถอะ ถ้ามันงานอย่างเขาดี
 เราคอยรับคนคงานข้ามฟากเดี่ยวให้รอด ยิงลบ
 คักราชบอย ๆ ก็ยังดี (ขณะนั้นนายบุญมกับ
 ลูกเมียกตัญญู)

นายบุญม

เออจะเล่าที่ท่านอย่างไรล่ะ คำแดง งงมือเถอะ
 เด็กมันอยากฟังจะได้ฟังด้วย

หมื่นศรี

ธรรมเนียมเขาต้องคงานดคตเทียนเพื่องหนง
 กับวางหมากจำนำ ๒ คำก่อน ถึงจะเล่าได้
 (หมื่นศรีคองกเทียนออกมจากยาม นายบุญม
 เอาเงินพดด้วงคค)

นางสายบัว หมากฉนม้แดง (หยิบหมากพดูออกมาวาง)

หมื่นศรี

อ้ายไม้ไปตักน้ำมาส่งกษัตริย์ คอแห้งจะได้กิน
 (อ้ายไม้ไปตักน้ำมา ตาหมื่นศรีนั่งขัดสมาธิ
 ประนมมือเสกอุบ ๆ อิบ ๆ)

อ้ายแดง

พ่อ เขาเล่าว่ากระไร ฉันไม่ได้ยิน ให้เขาเล่า
 ดัง ๆ ไม่ได้หรือ

หมื่นศรี

พี่ ข้าให้วิศวกรดอก ธรรมเนียมเขาต้องให้วิศวกร
 ภาษารวย แล้วต้องบอกเทวดาทานให้รู้เสีย
 ก่อนถึงจะได้ใจ ห้าไม้ก็เกิดจัญไร (ตาหมื่นศรี
 ให้วิศวกรแล้วนั่งขัดสมาธิหันหน้ามาทางคนฟัง
 ลงมือเสกพิทาน)

นันทาน

ขงมผจเมยส์องคน ผจเบ้นทขนไกรพดพ่าย
 อยู่ในกรมอาดำหกเหล่า เดิมอยทบ้านพดบ
 มาไต่เมยอยทข้างวัดตะไกร เมยนนชอว่า
 นางทองประสี

นายบุญมี

เฮอ ดูชอบกต ส้มจะเป็นเรื่องจริง วัดตะไกร
 อยู่ทางไหนพระสูงหมื่น

หม่นศรี

อ้าว อยู่ในคตองสระบัวอย่างไรเล่า พันวัด
 หน้าพระเมรุเข้าไปหน้อยหนงกกง ชุนไกรพน
 เขาเป็นคนมวชาอาคมอยู่คง เป็นคนโปรด
 ของสมเด็จพระพนวดส์ถา ทานถงตง ให้เป็น
 นายกองนอกออกไปตรวจตรารักษาตามทาง
 อยทเมืองสุพรรณ ทเมืองสุพรรณพนขงม
 เศรษฐีอก ๒ คน ๆ หนง เป็นทชุนศรีวไชย
 นายกองกรมชาง มเมยชอวานางเทพทอง อก
 คนหนงเป็นทพนศรีโยชากำนพไมเมืองสุพรรณ
 มเมยชอวา นางศรีประจัน ผวเมยทง ๓ คนพ
 บ้านเรือนอยู่ใกล้ ๆ ทพ อยมามตุกกทงนพ
 ตุกชุนศรีวไชยเป็นผู้ชาย ชอวาชุนชาง

อ้ายไม้

หม่นศรี

ออกมากเป็นชุนทเคยงหรือแก
 ในนี้ทานเขาเรียกชางนพ แต่ชากนกวา
 เห็นจะได้เป็นชุนคอเมอโต ทานองจะเรียกทพ
 งามชางคอเมอโตวากองชางแทนพอ พวก
 กรมชางท ในกรุงนชาโดยนเขาจาเป็นตาหนง
 ชุนชางกมหลายคน เห็นจะเป็นชอตาหนง

ตอก แต่ในนิทานเขาเรียกมาอย่างนั้น ชาก
ตองเรียกตามเขา ชุนข้างลูกชุนศรีวไชยพน
จากรูปรางน้ำเกดยด หอกถาพมาแต่กาเนด
แต่ลูกชายชุนไกรกับนางทองประศรีนั้นล้วย
ชอวาพลายแก้ว คือดอชุนแผนในเรองนทานน

อ้ายไม้
หมนศรี

ชากอนดุง พลายแก้วนะเป็นคนหรือเป็นข้าง
คนขมมิง ลูกคนเป็นข้างใดหรือ

อ้ายไม้

กคนทำไม้ถึงเรียกว่าพลายละ ข้าไดยนเขา
เรียกแต่ข้างวาพลายพนพลายน

หมนศรี

เขาเรียกกันมาในนิทานอย่างนั้น ชากนกกนงน
ชยเหมือนกัน ข้าไคเคยถามผู้ใหญ่เขาแต่ก่อน
เขาบอกจาเห็นจะมาแต่คำ "พนาย" ที่เรามา
เรียกกันว่านายพน พายนนะเอง แต่โบราณ
เขาเรียกว่าพนาย คานนขมมอยในเทศน์
มหาชาติ กณทัชชก ในแหดเจตบุตรแห่งหนึ่ง
ว่า "ขมมกะธาชายพนายหนุมหนงนอรญจบ
เจนจร" ข้าไดยนเขาว่ามาอย่างนแหละ แต่
มพนอกเรอง พงนทานเกอะ

ฝ่ายพันศร โยธาภิธานังศรีประจันนหมลุดกต่าง ชื่อว่า
นางพิมพ์ดาตย์ เด็กต่างคนนน บ้านพ่อแม่อยู่ใกล้ ๆ กัน
กเบมเพื่อนเด็กกันมาแต่เด็ก

อยู่มาสมเด็จพะพันจตุสดาเดด็จไปประพาสป่าที่เมือง
สุพรรณ มีรับสั่งให้ขุนไกรไปต้อนควายเถื่อนมากควาย จะ
จับเอามาใช้ทำนาหลวง ขุนไกรได้ต้อนควายเถื่อนมา
ฝูงใหญ่ ครนมาถงหน้าพลับพลาจะต้อนเข้าคอก ควาย
มันคน ทำอย่างไร ๆ มันก็ไม่เข้าคอก มันกัดบชน ขุนไกร
ก็เกิดโทสะขึ้นมาจนลมคิ้ว ไม่รู้ดีกว่าอยู่หน้าพระที่นั่ง เขา
หอกแทงควายตายลงเป็นเบือ ชายควายที่เหลืออนหมนง
แตกหนีเข้าป่าไปหมด สมเด็จพะพันจตุสดาเดด็จออกค่าง
กกรงเป็นไฟ สั่งให้เอาขุนไกรไปฆ่าเสียในขณะนั้น ฝ่าย
นางทองประศรีรู้ว่าผิดถูกประหารชีวิต ก็กลัวเขาจะจับเอาตัว
ไปเป็นคนหลวง ก็พาพลายแก้วลูกชายหนีไปอาศัยพวกพ้อง
อยู่ที่กรมเขาชนไก่เมืองกาญจนบุรี จนพลายแก้วโตจนกบวช
เป็นเณรอยู่ที่เมืองกาญจนบุรี

ฝ่ายข้างเมืองสุพรรณ คงแต่ขุนไกรตายเสียแล้ว ไม่มี
 ใครปราบผู้ร้าย พวกโจรก็กำเริบ อดหนึ่งพวกโจรเข้ามา
 ปล้นฆ่าขุนศรีจไชยตาย เวदानนพนศรีโยธาขึ้นไปเมืองเหนือ
 แต่ไปเป็นไข้มา กลับลงมาถึงบ้านอยู่ได้หน่อยหนึ่งก็ตายออก
 คณ ๑ ขุนช้างกับนางพมกอยู่กับแม่ตอมาจนเป็นหนุ่มเป็นสาว
 ขุนช้างนพอยากได้นางพมเป็นเมีย แต่แม่ไม่ชอบ ว่านางพม
 ปากจืดทก แกร่งไปชอดกสาวหมั้นแล้วบ้านรวงใหญ่ ชอดว่า
 นางแก่นแก้วให้เป็นเมียขุนช้าง ๆ ก็มาอยู่บ้านรวงใหญ่ได้
 เป็นเศรษฐีมีเงินทองกว่าใคร ๆ ในเมืองสุพรรณ แต่ขยมา
 นางแก่นแก้วเจ็บป่วยตายลง ขุนช้างเป็นพ่อหม้าย ก็คิด
 อยากได้นางพมออก แต่ฝ่ายนางพมพนเกิดยศรปร่างและ
 ภิรยามารยาทขุนช้าง ๆ พยายามเกี้ยวพาทักไม่โยค นางพม
 มพเพียงคนหนึ่ง ชอดว่านางธำชทอง เป็นญาติกัน แต่ไปตก
 ทุกข์ไต่ยาก นางศรีประจันไปช่วยมา จึงให้อยุตแต่นางพม
 ทนจะกตาดองพตายแกวทหันไปบวชเป็นเณรอยู่ที่เมือง
 กาญจนบุรี พตายแกวคณพเป็นคนฉลาดเฉลียว เรยหงษา
 อยู่ที่เมืองกาญจนบุรี ไมชานานเท่า ไถกรู้ธนวิชาอาจารย์ไม่มี
 อะไรจะสอนต่อไปได้ เณรแกวอยากจะเป็นทหารให้เหมือน

กับพ่อ นางทองประเสริฐจึงพามาฝากให้เรียนวิชาอาคมอยู่กับ
 สัมภารวัดป่าเตโดยที่เมืองสุพรรณบุรี ด้วยท่านสัมภาร
 องคนชอบกับขุนไกรมาแต่ก่อนกรบเงรแก้วไว้ ให้ยู่
 ทกฏเคยวณ

เมื่อเงรแก้วมาอยู่ทวัดป่าเตโดยแล้ว วันหนึ่งพวก
 ชาวมืองสุพรรณออกไปตักบาตรเลี้ยงพระ นางพิมพ์ไปกับ
 แม่ เงรแก้วกับนางพิมพ์ได้เห็นกนเมือเป็นหนุ่มเป็นสาวใน
 วนนพกนกรกทง ๒ ฝ่าย ต่อมาถึงเทศกาดออกพรรษา
 พวกทายกเมืองสุพรรณเรียโรกนจะมเทศน์มหาชาติทวัดป่า
 เตโดย ขุนช้างรบกณทกุมาร นางศรีประจันรบกณทมทร
 ครนดงจนเทศน์ เพอญท่านสัมภารวัดป่าเตโดยอาพาธไป
 จึงให้เงรแก้วตงมาเทศน์มทรแทน นางพิมพ์ไปฟังเทศน์กับ
 แม่เกิดศรัทธา เปดองผาหมชนนอกออกถวายเบนเคเรือ
 กณท ขุนช้างฟังอยทนนทวย จึงทาบเบนศรัทธาเปดองผา
 ส่วนทพิมพ์ไปถวายเบนเคเรือกณทบาง เขาผาส่วนวางทบ
 ผาของนางพิมพ์ตง แดวอริษฐานว่าขอให้สำเร็จตงปรารภนา
 เกิด นางพิมพ์ได้ฟังขุนช้างจากโกรช ถูกกตบมาบ้านเตย

ในขณะนั้น ฝ่ายเนรแก้วเห็นขุนช้างทำแทะ โดมนางพิม
 ดึงหนักหง ตงแตกแตกแล้วให้เบนห้องนางพิม ไม่สบายใจ
 พอรุ่งขึ้นก็เข้าไปบิณฑบาตในเมืองสุพรรณ นางพิม
 ออกมาใส่บาตร เห็นพลายแก้วกนกกระตากร หลบเข้าไป
 ในบ้านให้นางสายทองออกไปได้แทน เนรแก้วได้ชของจริง
 ออกรอพบพานนางสายทองขอให้ช่วยเป็นแม่สื่อ ฝ่ายนาง
 สายทองรู้ว่านางพมกรักเนรแก้วอยเหมือนกนก จึงนัดแนะ
 เนรแก้ว แล้วชวนนางพิมออกไปเก็บฝ้ายทไร เนรแก้วก็
 หนีออกมาพบกับนางพิม เกยจพานกนไนไร่ฝ้าย ครั้นเวลาค่ำ
 พลายแก้วตอบขานหาเป็นชุกกับนางพิม แล้วกลับไปบวชเป็น
 เณรอยู่อย่างเดิม

ฝ่ายขุนช้างไม่รู้ว่านางพิมเป็นชุกกับเนรแก้ว จึงหนึ่ง
 ไปหานางศรีประจันพุดจากตามทจะขอนางพิม ข้างนาง
 ศรีประจันนเป็นคนโลภ เห็นขุนช้างเป็นเศรษฐีก็อยากจะได้
 ได้เป็นลูกเขย นางพิมนั่งอยู่ในเรือนได้ยินขุนช้างไปพุด
 กับแม่ เห็นทวงทแม่จะยอมยกตัวให้ขุนช้าง ก็แกล้งร้องคา
 เปียบขุนช้างออกมาจากในเรือน จนขุนช้างอายต้องลา

นางศรีประจันกลับไป นางพมกอดขุนช้างจะมาขอออก จึง
 ให้นางสายทองรีบไปบอกความแก่เนรแก้วให้รีบมาจากต่าง
 ขอร้องเสียโดยเร็ว นางสายทองไปหาเนรแก้วทวดบิดาเถโดย
 ไปนั่งพูดสนทนอยู่ในกุฏิ เนรแก้วเห็นนางสายทองยังเปนสาว
 นกรักนางสายทองซนมาด้วย ก็หยอกเอนตามกระหนอง
 เสนอญท่านสัมภารไปเห็นเขาก โกรธ โดดทิ้ง ๒ คน เนรแก้ว
 ไม่อาจอยู่ในวัดบิดาเถโดยต่อไป ก็หนีไปอยู่วัดแคข้างเหนือ
 เมืองสุพรรณ ฝ่ายนางสายทองกลับมามาบ้าน มาบอกนางพม
 ว่าเนรแก้วจากต่างแม่ทวดของยากจนนัก ขอผิดเรียนงา
 ให้สำเร็จ พอมีทางเสวยศบแล้วจะสึกมาแต่งงาน ขอให้
 นางพมครองตัวไว้ก่อน

ฝ่ายขุนช้างตั้งแตกลับจากบ้านนางศรีประจันก็มา
 หมายนางพม ด้วยเห็นทองที่นางศรีประจันเต็มใจ เป็นแต่
 นางพมยังไม่รัก นึกว่าถ้าแม่ยอมยกให้แล้ว ลูกสาวที่ไหน
 จะกล้าขัด จึงไปอ้อนวอนแม่ให้ชอนางพมอีก นางเทพทอง
 ก็ไม่ขอให้ด้วยไม่ชอบนางพม ขุนช้างจึงไปหานาง
 ศรีประจันเองบอกว่าอยากจะชอนางพม นางศรีประจัน

ก้อนุญาตให้หาเต้าแกไปชอตามธรรมเนียม นางพมอยู่
 ในห้องไต้ย่นแม่ยอมยกให้ชุนข้างตงนบก โกรธเป็นกำลัง
 ร้องคำวาชุนข้างออกมาจากในเรือนเหมือนหนหลัง จน
 ชุนข้างทนไม่ได้ต้องกลับไปอีกครั้ง ๓ พอชุนข้างไปแล้ว นาง
 ศรีประจักษ์เมยพคนางพม ๆ จึงชอนนางสายทองหนแม่ไป
 ตามเนรแกจ ร้องให้ตคพอวาเพราะเนรแกจแกตงทงเดี่ยว
 จึงไคเคอครือนถงเพยงนพ เนรแกจไคทราบวานางศรีประจักษ์
 ยอมยกนางพมให้ชุนข้างกตคใจ รับวาจะตักไปโดยเร็ว แล้ว
 ปตอบโยนให้นางกลับคณไปอยู่บ้าน ครนเจตาคาเนรแกจ
 จึงลาอาจารย์ตักไปหานางพม ครานนไปไค่นางสายทองเบน
 เมยควช แลจรับไปยงเมืองกาญจนบุรี ไปอ้อนวอนแม่ให้
 มาชอนางพม นางทองประศร์นนไม่ชอบนางพมเหมือนกน
 แคถูกตักอ้อนวอนขดไม่ไคกพาพตายแกจกลับมายงเมือง
 สุพรรณ มาวากตาคกับนางศรีประจักษ์ โดยฐานเบนเพื่อน
 บ้านเกามาควชกน นางศรีประจักษ์เห็นชุนข้างหายไปไม่มา
 ชอกยกนางพมให้พตายแกจไคแตงงานอยควชกนทบ้านทา
 พตยงเมืองสุพรรณ (หม่นศร์ทยุคพคคมนา)

นายบุญม

หมนศร

จบเทานนหรือตงหมน
ทโทน ทเตามาพบเนนแต่เรื่องเรมตพเทานนแหตระ
เรื่องตอณดำคณู ๆ ยังอยู่ตอไปข้างหน้าตงหมน

นายบุญม

หมนศร

เออ ถาเซนนขอพงตอไป
คราจนจะกตาวตงเมืองเซียงทองแต่เคมเบเน
เมืองชนของเจาเมืองเซียงใหม่ ทหตงตมคร
มาต้ามภกคชนกบกรงศรียุทธยา เจาเซียงใหม่
รเซาก ไกรท ให้กตงทพยกตงมาตเมือง
เซียงทอง เจาเมืองเหตอกาตงทจะตอต จงทา
เบนนอนนอมยอมนรบผลตอกกตงทพเซียงใหม่
แตงตอมม ไบบอกตงมาตอกกตงทพกรง ๆ ชน
ไปชอวย ตมเตจพระพนวตตตาทรงเตอกทานาย
ทหารเอกทจะ ให้คมกตงทพชนไปชอวยเมือง
เซียงทอง ราชกชนตงชุนไกร จงตรตถาม
ชาราชการวา ตกหตานชุนไกรนนยงมตออย
บ่างหรือไม พระยารามจตกรงค จางวางกรม
อาตากราบทตว่า ไดยพว่า เมอชุนไกรตายน

มบุตรคนหนึ่ง แต่มารดาพาหนีไป จะอยู่ที่
 ไหนหาทราบไม่ ขณะนั้นขุนช้างเข้าไปเฝ้าอยู่
 ที่หน้าด้วย เห็นโคททจรซึ่งนางพม จึงกราบทูล
 ขุนว่า บตรชนไกรนั้นชอพลายแก้ว วิธษาตาม
 ขยั้นเหมือนนบตา เคยจนกตบมาโตกรรยาอัย
 ที่เมืองสุพรรณ ต้มเตจพระพนจัสต์สักตั้งให้
 หาพลายแก้วเข้ามาเฝ้า ตรัสถามว่า จะรับ
 ข้าล่าไปช่วยเมืองเซียงทองได้หรือไม่ ฝ่าย
 พลายแก้วชยาก็จะเบงทหาร เอกมชอเสียงให้
 เหมือนนบตา กรบอาสาคุมพลชนไป ๆ รบพม
 มชยชนะพวกเซียงใหม่ ได้เมืองเซียงทองคืน
 แดงคงรอตองตราให้หากองทัพกตบอัยทบ้าน
 จอมทอง โนแขวงเมืองเซียงทองนั้น ครังนั้น
 แต้nciaแม่เป็นนายแก้วนบ้านจอมทอง

นายบุญมี
 หมนศรี

ทว่าเบงนายแก้วนั้น เป็นอะไร
 ออ กออย่างกานนชองเวานแหละ แคะทางเมือง
 ดาวเขาเรียกกานนายแก้วน แต้nciaแม่หมตูก
 ดาวคนหนึ่งชอวานางดาวทอง แต้nciaแม่

กตเวทิตาเมือกกองทัพไทยยกกลับ จะกวดต้อน
 พวกชาวบ้านจอมทองเขาดงมาเบบเซตยด้วย
 จงปรึกษาทนายเมย แดงพาดกล้าอนช้อว่า
 นางดาวทองนุไปยกให้พลายแก้ว หวังจะให้
 เกยจคงพอชอของ ชาวบ้านจอมทองไว้ได้
 พลายแก้วเห็นนางดาวทองรยปร่างจรตกรยา
 นารกกรบเตียงเบบเมย อยดวยกนทคายบ้าน
 จอมทอง (หมื่นศรีทษคพกคมนา)

อ้ายไม้

เอะ เกิดเบบเมยดของคองคारा มยงกนชน
 หรือ

นายบุญมี

มันจะยุ่งทำไม นางพมเขาเบบเมยแดง นมน
 ลูกดาวลูกดาว มนทเบบเมยนอยเทานนแหดะ

นางสายบัว

ดงอยางนพ เมยมแฉวกไมคอรจะไปมอก
 ดองช ถ้าเบบชน อนุรว่าไปมเมยเซพนพจน
 อยดวยกคนระช

อ้ายหลอ

บะ มอไปเถยงกนเสยแฉว ยังไมทนรุดกทจว
 เมยใหม่พนมนจะเบบอยางไรค่อไป ลุงหมน
 เตาค่อไปเกิด

หมื่นศรี

จะกล้าจนถึงนางพม เมื่อพตายแก้วจะยก
กองทัพไปนั้น ตามเข้ามาส่งผวทในกรุง ๆ กับ
นางทองประศรี แลพร้อมใจกันปลุกตนโพธิ
เสียงท่ายใจ ๓ ตนบนบานขอขมาฐานว่าถ้าใคร
เบียดขยบ้ายยกให้ตนโพธิของคณนงอกงาม
ดี ถ้าหากเกิดภัยอันตรายแก่ผใด ก็ขอให้
ตนโพธิของคณนงเหี่ยวแห้ง ให้เห็นประจักษ์ใน
วันหน้า

นายบุญมี
หมื่นศรี

ขอ ทเรียกกันว่าโพธิสามตน ไซ้ใหม่
นนแหวะ ขอทเห็นขอเพนยคชนไปหนอยหนง
งิตะ ยงเรียกกนว่าบาน โพธิสามตนอยจหนทก
จนน แตนนางพมพน ตงแตมาส่งผอแดงกตบ
ไปอยบ้านกเผอญ ให้เจ็บไซ้ไซ้ต่าง ๆ แมร์ักษา
อย่างไรก็ไม่หาย แกจ้งไปปรักษาท่านสมภาร
จดีบ่าเลโดยว่าจะทำอย่างไรดี ท่านสมภาร
จบยามตรูจาเป็นเพราะเคราะห์ร้ายนง จึง
บอกให้ฟาดเคราะห์แฉวเบตยนขอเสี้ยใหม่ ให้
ขออานางจนทอง แตนนมานางกคอยคตลาย
หายเจ็บไซ้ กตบเบนปรกตตงแตกอน

ฝ่ายขุนช้างตงแต่พลายแก้วยกทัพไปแล้ว
 คอยฟังข่าวคราวกองทัพเห็นเงียบหายไปไม่
 ปรากฏว่าจะไปรบพุ่งแพ้หรือชนะประการใด
 ครบนางจันททองหายเจ็บชน เห็นได้ทงกตกลด
 อุบายลอบไปซุกเขากระตักผ้าชำได้หม้อ
 ใหม่มา แล้วจึงย้ายกตชอกกับยายตายให้เป็น
 เต้าแก่ พาคนไปยงบ้านนางศรีประจัน ขุนช้าง
 แกล้งทารองให้ บอกว่าพลายแก้วชนไปทัพหน
 ไปรบเสียที่ดาวแดงตายเสียแล้ว บ่าวไพร่ที่
 แยกทัพถูกคิดคุกหมัดทุกคน บ่าวมันยากห่อ
 กระตักพลายแก้ววานให้ช่วยมาตั้ง นาง
 ศรีประจันได้ฟังกตจใจร้องไห้ร้องไห้ด้วย
 ต่ำคณูว่าเป็นความจริง ยายกตชอกยายตาย
 ทำเป็นทกชรอนดวย แล้วบอกว่าธรรมเพียม
 ผอแตกทัพชน ตามกณูหมายคเหมอนเมย
 จระตองคกเบนคนหอง คองคคเบยงบายเสีย
 อย่างไรให้ ห่าไม้จกดาวจะได้รับความ
 เดอชรอนดวยอกคนหน นางศรีประจันกยง

ตกใจจนวายปรีกษายายกตอชยายตายว่าจะ
 ทำประการใดดี ยายกตอชกับยายส่ายจึง
 กระซิบแนะให้นางศรีประจักษ์ยกนางวันทองให้
 ชูชางเสียบเพราะชูชางเบนเศียรชู ถึงจะมี
 ถอยความมาอย่างไร เขาก็คงจะไถ่ถอน
 บอingkนได้ นางศรีประจักษ์เห็นชอบด้วย จึง
 ยอมยกนางวันทองให้ชูชางแล้ว เร่งให้มา
 ปลุกหอแต่งงานกันเสียโดยเร็ว ด้วยเกรงว่า
 ลูกสาวจะตกเป็นคนหลวง

ฝ่ายนางวันทองนั้นไม่เชื่อ สงสัยว่าชูชาง
 จะหลอกถอง แต่ไม่รู้จักโตแย้งอย่างไรด้วย
 ไม่ได้ข่าวฉาวมาช้านาน จะเป็นตายอย่างไรก็
 ไม่รู้แน่ จึงชวนนางส่ายทองไปหาท่านสมภาร
 วัดป่าเตโชฯ ขอให้ช่วยจับยามดู ท่านสมภาร
 วัดจับยามว่าพ่ายแกจนหน้าตายไม่ นางก็
 ยนตลกกลับมาบอกแม่ ๆ ไม่เชื่อ หมอชดูจะสู้ตาย
 ได้หรือ ก็เมื่อใดกระตุกมาเป็นสำคัญ จะว่า

พลายแก้วไม่ตายอย่างไร นางฉันททองจึง
 ออผนวอนจากถ้ำเช่นนขอให้ไปตัดไม้โพธิ์ปลูก
 อธิษฐานไว้ให้เห็นประจักษ์ก่อน นางศรี
 ประจักษ์ยอมตาม แต่เมื่อนางศรีประจักษ์กับ
 นางฉันททองเตรียมจะมาจากเมืองสุพรรณ
 ช่างไปถึงขุนช้างจึงดอบดวงหนามาทาตม
 โพธิ์ของพลายแก้วเสียให้ยับเยิน ครั้นนาง
 ฉันททองมาเห็นต้นไม้โพธิ์ดวงรอยส้มคัง อธิษฐาน
 กเชื่อว่าผนวตาย เศร้าโศกจนล้มตบลง แม่พา
 กลับออกไปถึงสุพรรณก็ตงหน้าท่าบุญให้
 พลายแก้ว แต่หายอมผัวใหม่ไม่ ฝ่ายขุนช้าง
 ได้อนุญาตของนางศรีประจักษ์แล้ว ก็ให้มารช
 เรือนหอของพลายแก้วไปถวายเป็นคฤหัสถ์ แล้ว
 ปลูกหอของตงแทน ครั้นถึงกำหนดวัน
 ฤกษ์จะมาแต่งงาน แต่นางฉันททองหายอมไป
 เจ้าหอชกกับขุนช้างไม่ นางศรีประจักษ์จิตใจ
 ขนมากเขยหนค จึงนางฉันททองผูกคอตาย แต่
 นางฉายทองแก้คอตมหารตายไม่ นางศรีประจักษ์

กตัญญูจะตายไปไม่กล้าเคี้ยวเชยเขยหนตอก
เผ้าแต่ปลอบโยนหวังจอนหมายจะให้ตกล้าง
ยอมไปอยู่กับขุนช้าง นางไม่ยอม ขุนช้างก็
คองรอกวางอวยทเรือนหอ (หมื่นศรีหยุดพัก
คิมหน้า)

นางสายบัว คางล้มหน้าหน้า ผัวเขายังอยู่มีนข้างไปแย่ง
เขาได้

นายบุญมี นหากนางฉันทองตดอกนระ ถ้าเป็นคนใจเบา
แต่จริง

อ้ายไม้ เอ กมันคางเตงกนอยอย่างนน จะตงเขยกน
อย่างไรละ

หมื่นศรี ฮาว กตองทากนคช ว่าจะตงเขยขย้างไร

นางสายบัว ขุนช้างกเกอกถบไปเทานน มันจะคยอยอยู่จน
แก้อย่างไรได้

อ้ายหลอ ฮ มนชอบกตอยนระ กถายหอห้างตงทูนรอนไว้
เป็นกของ จะตงเตยอย่างไร

นายบุญมี แฉวกแต่งงานกันแล้ว เป็นแต่เจ้าสาวไม่ยอม
 เข้าหอ ถ้าขุนช้างม่นมุขมา มั่นเข้าอุคคร่า
 นางวันทองไปใครจะว่ากระไร เพราะต่างคน
 ต่างเข้าใจกันว่าพลายแก้วตายด้วยกบฏหงษ์

นางสายบัว เขาไม่ยอมพี่ จะข่มขืนเขาอย่างไร ถ้าฉวยนาง
 วันทองผูกคอตาย มีเกิดผิดด้วยกันหรือ

นายบุญมี ถ้ามันอุคเขาไปไต่ถึงตัวกันแล้ว ใครจะไปฆ่า
 คบงมตมคจตาย

นางสายบัว แกเคยเห็นผู้หญิงเซพนนหรือ (พนเทพเดิน
 ออกมาจากในโรง)

ตอนที่ ๒ เล่านิทานทรงเครื่อง

อ้ายไม้

อ้าว พันเทพมาออกคนตะ เชิญส่งพพ ก่าตง
ส่งนุกตเดี่ยวแหละ

พันเทพ

ส่งนุกตะไรกัน ข้าเดินมาได้ยืนเดี่ยวเอะอะกัแวง
เขามาดี

หม่นศรี

(พูดกับนายบุญมี) นเขาคนเล่านิทานอีกคน
หนึ่ง (พูดกับพันเทพ) ข้าก่าตงเล่าเรื่อง
ขุนช้างขุนแผน ให้ฟัง ถึงตอนนางจันทของไม้
ยอมเข้าหอกับขุนช้าง เขาเดี่ยวกันว่าขุนช้าง
จะทำอย่างไร

พันเทพ

(นั่งเข่าอง) ส่งหม่นเล่านิทานสุภาพหรือนิทาน
ทรงเครื่อง

หม่นศรี

อายนิทานทรงเครื่องตรรกนขพใหม่ บทบาทมัน
มากนุก ข้าแก่แล้ว ชุ่มเดี่ยวกัไม้เพราะ ใ
ให้พวงกัหม่มๆ เขาเล่า ข้าชอบแต่มีิทานสุภาพ
อย่างบุราณ

นายบุญมี เออ นิทานสุภาพกับนิทานทรงเครื่องนะ มัน
ผิดกันอย่างไรสูง

หม่นศรี นิทานสุภาพมันแตกต่างกันเรื่อย ๆ อย่างฉันท
นนแหละ แต่มันนิทานทรงเครื่องนั้น ถ้าเขาเป็น
นิทานสุภาพ ไปถึงตรงไหนเป็นที่ โอเคครอญ
เขาเอาถองออกมาจับดำทำให้ช้อนหวานจน เขา
ว่าผู้หญิงมักชอบฟัง

นางสายบัว ทำไมฉันจะได้ฟังมันล่ะ

หม่นศรี จะฟังก็ได้เป็นโรมัน พันเทพนแหละเขาควักมัน
นิทานทรงเครื่องล่ะ จะฟังก็คงกำหนดให้เขาเถิด

นายบุญมี เออ ค่ะ คุณก็ยังไม่เคยฟังนิทานทรงเครื่อง นาย
เล่าสักมุขเป็นไรล่ะ

พันเทพ จะฟังก็ได้ แม้มันจะให้เล่าเรื่องอะไรล่ะ

นางสายบัว เรื่องขุนช้างขุนแผนแหละล่ะ ที่ตั้งหม่นศรีเล่า
มาน่าฟังจริง ๆ เล่าต่อไปได้ไหมล่ะ

พันเทพ เล่าก็ได้เป็นโรมัน ตั้งหม่นเล่ามาถึงตรงไหนล่ะ

หมื่นศรี

ข้าเดามาถึงนางวันทองไม่ยอมเข้าหอกับขุนช้าง
เจ้าจบเอาพธายแก้วยกทัพกดบเถอะ (นายบุญมี
เอาเงินกำนลตัดคตเทยพ นางสายบัวจางหมาก
๒ คำ)

พันเทพ

(ประณมมือว่าเป็นท่านองเดภา)

ด้นนอจะประณมเห็นอกเกศา

ให้อพระพุทธพระธรรมตาโลกา

พระตั้งมีทรงศีลามาโดยจง

ทงคงคายมนามาเป็นเกณต์

พระตั้งเมรหตักโลกตั้งระหง

คณนำดมไฟอนมนคง

จึงดำรงไตรอคมาเป็นกาย

ให้อคุณบิดาแถมมารดร

ครพกอกษรสันตงหลาย

ข้าพเจ้าจะเดาเรื่องนยาย

จงเพรศพรายพรงเพราะเด้นาจะนวล ฯ

นายบุญมี

เฮอ ชอบบกล ดงคณให้อครูกงาเป็นตาทเดียว

นางสายบัว

เพราะต ฌนชอบนทานทรงเควของแลอ

พันเทพ

จะก่ดาวดวงพลายแก้วอยตงยกนกับนางดาว-
 ทของทพานจอมทอง ครนไครบทองตราให้หา
 กองทพกพานางดาวทองตงมาตอย ดาวทอง
 นนคองทงพานเมืองพลคพรากพอแม่มา ถ
 ร้องให้อาตย์มาตามทาง (จำเป็นทำนองเตภา
 คอไป)

พลายแก้วแวงเดี่ยวดำเนียงร้อง
 ส่งสารเจ้าดาวทองยงหมองหมาง
 ส่งความยอมให้รอพลายกาง
 เทียบช่างชวนเจ้าดาวทองมา
 ตระกอกกยกชนดัมกับ
 แลวจดจบมาพบงทงหึงหน้า
 กรกอดล้อยดกระเด็นจ้านรจจา
 ชวนชมพฤษาไพบ้าดอน
 ไบตอกออกพรงทกกก้าน
 คมพานชอชอยด์ตอน
 หอมหวนประทนกดนชจร
 เกสรหตณส์ตางตามทางมา

จะชวนไปฆ่าพวกขุนช้างเสียให้หมดทั้งบ้าน ฝ่าย
 นางดาวทองนั่งบงมาอยู่ในเรือกัญญา ได้ยิน
 ความที่นางฉันทของมาฟ้องผัว เห็นผัวโกรธ
 เป็นไฟว่าจะไปฆ่าพันคน ก็ออกมากนหน้าใจ
 หามอง บ้านเมืองมขอมแป เมื่อเขาข่มเหง
 กฟองรือของเธอเป็นไร จะไปฆ่าผู้พันคนจะเกิดผิด
 นางฉันทของเห็นชนแฉนมเมียใหม่ก็ตกใจจน
 ตระตงอัย ยงมทนต์จะว่าประการใด ฝ่าย
 ชนแฉนจะชวนไปฆ่าขุนช้างให้ได้ นาง
 ดาวทองจึงจากดาวห้ามปรามว่าอย่าหยาได้
 ฟังความแต่ข้างเดียว ฝ่ายโพนเขากมากด้วย
 กนิ จะเอาค้ำหาญเป็นคอกทั้งต้นหลังเหล็กไปได้
 หมดหรือ มันจะมเหศุอย่างไรตอกกระมัง
 เขาจึงกดาทางออย่างน นางฉันทของได้ฟังคำ
 นางดาวทองจาเป็นทกระทบตัว บันดาลโทษ
 ทง โกรธทงหงขนมมาทนต์ ก็ดาวนางดาวทอง
 จนเกิดทะเลาะกันชนในขณะนั้น ชนแฉนว่า
 กดาวเกลียดโหดเท่าใดนางฉันทของก็ไม่ฟัง ชำ

ตั้งบ้านไพร่ให้ลงไปตบนางสาวทองให้ได้
 ชนแผนเขากนกลางใจ นางจันททองกยง โกรธ
 เหวี่ยงจากถาดชนแผนหยาบเข้าตำหัด จนชนแผน
 โกรธชนมาข้าง ก็ไล่พบนางจันททองหนักตบ
 ชนเรือนไป แล้งพานางสาวทองเลยไปเมือง
 กาญจนบุรี ครั้นไปถึงบ้านค้อยคตลาย โกรธลง
 นกตงชนข้างค้อยปองนางจันททองอยู่ตกใจ
 โศกเศร้าจากเกิดจวาทชนกับนางจันททองจะทำให้
 ล้มปรารถนาชนข้างเดียวคอกกรรมมั่ง พอคิดได้
 กรบชนมามากบสาวไพร่มาถงเมืองสุพรรณ
 ไนเวลากลางคืน ชนแผนจึงส่งรถคนไปบ้าน
 ให้หลบหมดแลงลอบเข้าไปในเรือนหอของ
 ชนข้าง (พันเทพหยุดพักกันหมาก)

อ้ายไม้

เอะ ตรงนขาออกทอน ดูตามไม้คเดียวแลง

นางสายบัว

คนะแก ชนแผนมาตเดียวอย่างนแหะระดี หาไม้
 กจะเบนมตทนอยกบนางจันททอง

นายบุญมี

เต่าไปเกิดนาย เรืองตรงนม่นล้ำคณนั๊ก

พันเทพ พอลงแผนเข้าไปได้ถึง ในเรือนกจุดเทียนจน
 ล่องไปถึงเคียงนอนเปิดม่านออกดู เห็นขุนช้าง
 นอนกอดนางฉันทของอยู่ ก็เสียใจจนหน้ามืด
 แคมสลับลงในเวลานั้น

อ้ายไม้ ขานกแดงความนุจะเบ็นเซ่นพน

นางสายบัว ช่อมพไม่นางจะเบ็น

อ้ายหลอ กมนเกิดหงกนชนพ ผอกไปเขาเสียบกับเมียนอย
 มีนกว่าเสียใจอยู่

นางสายบัว ถงชอย่างนกกเถอะ จะหนีไปบวชเบ็นชบาเสียบ
 ทไหนไม่ไต่หรือ ทำไมจะตองยอมเบ็นเมียบเขา
 แดแรกฉนกกชมนนางฉนทของวาคทเคยอ เคยอ
 นกถยตเสียบแล้ว

นายบุญม เชอ เมอชนแผนเห็นเขาอย่างนพแสดทาทอย่าง
 ไรละ

พันเทพ แดแรกกำลัง ไกรชคคจะฆ่าเสียบให้ตายทง ๒ คน
 พอชกกรชออก เผอญจจกทกชนในชนระพน
 ในตำราจะตงมยทการอย่างไร ถาจจกทก

แล้วไม่ครุทำ ขุนแผนยกยอหาขำไม้ แต่
 ยิงแค้นเมฆกาตงอย จึงตดเอาเชือกทรอยมาน
 ออกผูกตราส่งขุนช้างกับนางวันทองติดกันไว้
 หง ๒ คน แล้วลงเรือนกดบไปชนมา ให้
 บาดไฟรจุดคบเพลิงพากนยอนมาที่บ้านนาง
 วันทองอก ท่าเหมือนอย่างขุนแผนกลับมาบ้าน
 ให้บาดคบประศูเรียกคน บอกว่าขุนแผนไปทัพ
 มาแล้วให้เบ็ดประศูรับ ขณะนั้นพอเช้าครุ
 นางสายทองไต่ย่นเตียงชอของจึงเบ็ดประศูออก
 ไปต ไปพบขุนแผนเข้ากตกใจ แต่แข็งใจ
 เตารอกราทนางวันทองได้ครองตัวไว้ทำจน
 ถึงผูกคอตายให้ขุนแผนฟัง และว่าวันเกิด
 ทะเลาะกับขุนแผนนพ เมื่อนางวันทองกลับมาชน
 ไปชนเรือนกกแม่เคียวเชญเสียนตจนยงศา
 นางเข้าใจว่าขุนแผนสันอาดยทงเดี่ยแล้ว จึง
 ไต่ยอมเบมเมยขุนช้างตามใจแม่ ขุนแผนได้ฟัง
 นางสายทองบอกความกคอยคตายแค้น คิด
 เห็นว่าตนเองกผิด ถ้าหากดำไมทงนางวันทอง

ไปเลย นางก็ไม่เลยตัวนางข้าง กตบัสต์สาร
 นางวันทอง จึงขึ้นไปบนเรือนเรียกนาง
 ศรัประจักษ์กับขุนช้างออกมา แต่นางวันทองนั้น
 ซ่อนตัวอยู่ในเรือนหายยอมออกมาไม่ ขุนแผน
 ให้ไปเชิญกำนันมาให้ไต่ถามว่าเหตุใดจึงเอา
 เมียของขุนแผนไปยักให้คนอื่น

นายบุญมี

เออชอบกลอยู่ จะแก้ตัวกันอย่างไร

พันเทพ

นางศรัประจักษ์แก้ตัวว่า ยายกตบัสต์กับยายส่าย
 เก้าแก้วของขุนช้างมาบอกว่าคุณแผนตาย จึง
 ได้ยอมยกตบัสต์ให้ขุนช้าง กำนันให้ไปเรียก
 ยายกตบัสต์กับยายส่ายมาถาม ยายกตบัสต์กับ
 ยายส่ายแก้ว่าขุนช้างบอกว่าขุนแผนตาย เพราะ
 เชื้อขุนช้างจึงได้มาขอ ถวมนางข้าง ๆ ว่ามีผู้
 นำกระดูกมาให้ บอกว่าเป็นกระดูกขุนแผน
 จึงได้เชื่อว่าขุนแผนตาย แต่ขุนช้างจำหน้า
 ตัวผู้บอกไม่ได้ ขุนแผนจึงบอกกล่าวกำนันไว้
 เป็นค้ำประกัน แลจากกตบัสต์ไปเมืองกาญจนบุรี

นายบุญมี

จบเรื่องเตาพนหรือ

พันเทพ

เรื่องยงอ้อยอกมาก เพียงนได้มุขหญิงเตาพน

คราวนกดาวถึงส้มแดงพระพันอวดตา วัน
 หงทรงปรารถนา พลายแก้วทศเบญชุนแผน
 พน ยังไม่เคยรับราชการท ในกรุง ฯ ชนข้าง
 คงแต่พอกว้ายใจแต่เด็กกยง ไม่ได้รับราชการ
 เหมอนกน จึงมรบัดงให้พระหมนทร์วัดรักษา
 เรียกควมาผูกหัด • ชนแผนกฝากนางลาวทอง
 ใจกับแม่ และชนข้างกให้นางวันทองอียดแด
 บานเรือน แดงเขามารับราชการเบนมหาดเล็ก
 อยทกรุง ฯ ทงต้องคน

ยายไม้

เซะ กชนแผนกกับชนข้างเบนมอริกนอยุ เขามา
 อียดวยกนไม่วาทกนชพนหรือ

พันเทพ

วาทกนท ไทน กกลับมาเบนมเกดอกนเดี่ยอก
 เพราะต่างคนต่างกได้เมยตามชอบใจของคว
 แดง เมื่อเขามาชยุในกรุง ฯ มาชอบพอกับ
 พระหมนทร์ ชนเพชรอนทรา ชนรามอินทรา
 เดยดาบานเบนมเกดอกนทง & คน

ฝ่ายนางทองเหมยชนแผน ออกบแมงวท
 เมืองกาญจนบุรี คงแค้นแผนเข้ามาอยู่ใน
 กรุงฯ เฝอญให้เกดบ้วยเจม นางทองประดี
 พยายามด้อย่างไรอาการกมแต่ทรุดตงทุกที จน
 ฤชานางทองประดีอดทนเกรงว่าจะไม่รอด จึง
 ให้ปากเข้ามาบอกชนแผนว่าเมยเจบหนัก วัน
 บากเข้ามาถึงหน เบบจนชนแผนจะต้องอยู่เว
 นอนทห้องเครื่องมหาตเดกด้วยกนกบชนข้าง
 ครนไตขาดว่าเมยเจบหนัก กวคกรอน ใจเป็น
 กาดง จึงปรบทุกชกับชนข้าง ขอฝากให้ชวย
 อยู่เวรแทน ชนข้างกริบ ชนแผนจึงรบออก
 จากกรุงฯ กลับไปบ้าน ในคาวนหน ครนรุ่งเช้า
 ส้มเตจพระพนวดีด้าเส็ดจออกเผอญทรงระดก
 ชนถงชนแผน ตรัดถามว่า ชนแผนหายหน้า
 ไปเสียข้างไหน ชนแผนชนข้างเผอญ นกฉา
 ชนแผนนคยงผกพยายามทอยดวยชชทควชง
 นางฉนทอง ถ้าได้ทมบุญจาดนางฉนใดกเห็นจะ
 แกแค้นวณนพ ควรจะคคบคชองทจระมบุญ

ต้องคิดเคืองจนไม่สมุทหาย
 ฤๅศกเสอมาธางให้อางวาย
 ฅงจะตายหน้าใจไม้ออกทอ
 น้อยใจเวรใดมาดลจิต
 ใหล่ม่อมพตายวายคิดทแค้นหนอ
 มนคนผดมาแคหลังยงรงรช
 ในใจคอพอไม่เห็นว่ากรชกต
 ทงอนทของห้องหอภทวญหัก
 ชงกรบรวบเอาจนหมด
 ดงแมดงบ้องหางอนชอชชค
 บอกพยศกนไม่มตรง
 พอยงไปไวเผอเซอใจ
 เหมือนพอเบ็ดของให้ส้มประดงค
 ทางเคียนฤไปเวียนเข้าในตง
 ตอเคนหงงแถวจงรจวผคทาง
 เขาตาจนเพราะผดแห่งความลคัย
 เมยจะตองพรากพลัดไปห่างข้าง
 แถนระทมตรมใจร้องให้พธาง
 กตงกตางห้องให้ไม้อสมประดงค

อายแดง

เมษา นอนหรือยังละ คุณหาจนอนแล้ว

นายบุญมี

ประเดี๋ยวเกิดลูก ก็ซุนแผนทำอย่างไรละนาย

พันเทพ

จะทำอย่างไรได้ เพราะเป็นกระแด้งรับสิ่ง ครั้น

จะเขามาเพ็ดทงแกตจตามความจริง ก็ถูก

ห้ามเฝ้าเข้ามาไม่ได้ จำเป็นต้องมอบตัวนาง

สาวทองมากับตัวจ - แคนนซุนแผนกกดบ

คิดแคนซุนช่างซนออก เรืองทแกแคนกนมนยง

ยตยาด เด็กหาจนอนแล้ว เด็กกนเดี่ยเพียงพท

กเห็นจะต.